

”Onneks se ei oo pelkästään papeista kiinni”
Helsinkiläisten pappien käsitykset saarnan toimijoista

Ilmo Liimatta
Yleinen käytännöllinen teologia
Huhtikuu 2019

HELSINGIN YLIOPISTO – HELSINGFORS UNIVERSITET		
Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion Teologinen tiedekunta / Käytännöllinen teologia		Laitos – Institution -
Tekijä – Författare Liimatta, Ilmo Juhani		
Työn nimi – Arbetets titel ”Onneks se ei oo pelkästään papeista kiinni” – Helsingiläisten pappien käsitykset saarnan toimijoista		
Oppiaine – Läroämne Homiletiikka		
Työn laji – Arbetets art Pro gradu	Aika – Datum 8.4.2019	Sivumäärä – Sidoantal 45 + 6
Tiivistelmä – Referat <p>Tässä tutkielmassa tarkasteltiin, minkälaisia toimijoita Suomen evankelis-luterilaisen kirkon papit kokevat saarnassa olevan. Toimijoilla tarkoitettiin niitä kaikkia, joiden nähtiin toimivan saarnassa ja saarnan kautta. Tutkimuksessa käytettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysia, jossa aineistosta muodostettiin pelkistettyjä ilmauksia. Näitä ilmauksia teemoiteltiin ja abstrahoitettiin.</p> <p>Aineisto kerättiin puolistrukturoidulla teemahaastattelulla yhdessä Helsingin evankelis-luterilaisessa seurakunnassa syksyllä 2018. Haastateltuja pappeja oli yhteensä seitsemän (7) ja he edustivat molempia sukupuolia. Heidät oli myös vihitty papeiksi neljän eri vuosikymmenen aikana ja näin ollen he edustivat eri ikäluokkia.</p> <p>Saarnassa koettiin olevan neljä erilaista toimijaa: saarnaaja itse, saarna itsessään, Jumala sekä saarnan kuulijat. Jokaisella näistä on omat roolinsa, vaikka ne menevätkin osittain päällekkäin. Saarnajan ja Jumalan toimijuus tuli voimakkaammin esille kun taas saarnan ja kuulijan toimijuus mainittiin edellisten yhteydessä.</p> <p>Saarnaaja toimii saarnassa ammattitaitonsa ja persoonansa kautta. Ammattitaitoon kuuluivat saarnan pohdinta, kirjoittaminen sekä esittäminen. Saarnaajan persoonaan liittyivät asiat, joita saarnaaja tiedostaen tai tiedostamattaan välittää saarnan kautta kuulijoille. Saarnaaja ei kuitenkaan tiedä kaikkea saarnan toiminnasta, vaikka toimiikin Jumalan sanoman välittäjänä.</p> <p>Saarna itsessään on myös toimija. Siinä yhdistyvät ihmisen ja Jumalan puhe, inhimillinen ja jumalallinen puoli. Saarna on näistä molemmista erillinen toimija. Tämä toiminta on kuitenkin Jumalalle alisteinen, ja Jumalalla nähtiin olevan viime kädessä mahdollisuus estää tai sallia niin saarnaajan kuin saarnan toiminta.</p> <p>Jumalan toimintaa saarnassa nähtiin olevan välitettävän sanoman antaminen saarnaajalle, esimerkiksi johdattamalla tätä saarnan teossa. Jumala toimii myös saarnan kautta, muun muassa antamalla ja vahvistamalla uskoa.</p> <p>Kuulijat eivät jääneet passiiviseksi, vaan heillä oli myös toimijuus saarnassa. Saarnaajat muokkaavat saarnaansa tietäessään seurakuntalaisensa, sekä nähdessään heidän reaktionsa saarnan aikana. Haastateltavat myös kokivat Jumalan tietävän, ketkä saarnaavat tulossa kuuntelemaan, ja johdattaa tätä kautta saarnaajaa antaen oikeanlaisia sanoja.</p>		
Avainsanat – Nyckelord homiletiikka, evankelis-luterilainen kirkko, saarnaajat, papit		
Säilytyspaikka – Förvaringställe Helsingin yliopiston kirjasto, Keskustakampuksen kirjasto, Teologia		
Muita tietoja		

Sisällys

1. Johdanto	1
2. Tausta	3
2.1. Saarnan historia.....	3
2.2. Saarna Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa nykypäivänä	7
2.3. Luterilaisuus Helsingissä.....	8
3. Tutkimustehtävä	11
3.1. Tutkimustehtävä, lähteet ja keskeiset käsitteet	11
3.2. Haastattelujen toteuttaminen.....	11
3.3. Analyysin toteuttaminen	12
3.4. Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	14
4. Saarnaaja saarnan toimijana	16
4.1. Saarnaajan ammattitaito	16
4.2. Saarnaajan ihmisyyys.....	22
4.3. Saarnaaja ei tiedä kaikkea saarnan toiminnasta	26
5. Jumala ja saarnaaja saarnan toimijoina.....	28
5.1. Inhimillisyyys ja saarna Jumalan välittäjänä	28
5.2. Jumalallinen olemus saarnassa	32
5.3. Jumala johdattaa saarnaajaa	35
5.4. Jumalan toiminta saarnan kautta	37
6. Johtopäätökset.....	43
7. Lähteet ja kirjallisuus	46
7.1. Primäärilähteet.....	46
7.2. Sekundäärilähteet	46
7.3. Kirjallisuus.....	47
Liitteet	50
Liite 1	50
Liite 2.....	51

1. Johdanto

”Kirkko on pyhien yhteisö, jossa evankeliumi puhtaasti julistetaan” sanoo luterilaisiin tunnustuskirjoihin kuuluva Augsburgin tunnustus.¹ Raamatun tekstin pohjalta puhuminen ja opettaminen on ollut osa kristillistä jumalanpalvelusta aivan sen alusta asti, vaikkakin se on eri aikoina saanut erilaisia ilmenemismuotoja ja sen asema on vaihdellut.² Luterilainen uskonpuhdistus nosti saarnaamisen hyvin tärkeään asemaan, lähes sakramentiksi. Saarnaaminen on tärkeä osa luterilaista itseymmärrystä myös Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa.³

Saarnaaminen, kuten muukin julkinen puhuminen, on itselleni tärkeää ja mieluisaa. Tutustuessani tarkemmin kirkkokuntaan, jonka jäsen olen itsekin, olen huomannut, kuinka tärkeänä asiana saarnaa on pidetty ja miten ylistävästi siitä on puhuttu. Kuitenkin minusta on tuntunut, että teorian ja käytännön välillä on iso railo. Opetuksessa ja oppaissa on kirjoitettu saarnan tärkeydestä, kun samaan aikaan kentällä tehtävä työ ei ole välttämättä korostanut saarnan merkitystä. Tästä ennakoasenteesta ja käsityksestä päätin lähteä tutkimaan tarkemmin saarnaa ja sitä, miten ne ihmiset, papit, jotka useimmiten saarnaavat ja ovat saarnan kanssa tekemisissä, käsittävät saarnan ja siihen liittyvät ulottuvuudet.

Vaikka luterilaisessa yhteydessä saarnalla on ollut merkittävä ja historiallinen asema, on tutkimusta aiheesta jopa yllättävän vähän. Varsinkaan itse saarnaajien kokemuksia ja käsityksiä ei ole tutkittu, vaikkakin joitakin saarnaajien itsereflektioita löytyy. Tämän tutkielman tarkoituksena onkin olla ladun avaaja uudelleenlaiselle homileettiselle tutkimukselle, jonka keskipisteenä on nimenomaan saarnaajien näkemykset ja käsitykset saarnaamisesta.

Tällaista tutkimusta on jo hieman tehty, kun Hanni Raiskio teki pro gradu -työnsä vuonna 2012 *Pappien saarnaan valmistautuminen Leppävaaran seurakunnassa keväällä 2012*. Saarnojen sisällöstä, aiheista ja retorisisista keinoista on tehty muutamia tutkielmia ja tutkimuksia viime vuosina. Samoin myös jumalanpalvelusta laajemmin on tutkittu. Koska näitä on tutkittu jo aikaisemmin, en paneudu näihin tässä työssä kuin vain siltä osin, kuin ne auttavat vastaamaan kysymykseen saarnan toimijoista. Tämän tutkielman tarkoituksena on valottaa, minkälaisia käsityksiä saarnasta ja sen toimijoista Suomen evankelis-luterilaisen kirkon papeilla on.

Risto Leppäsen vuonna 2010 ilmestynyt tutkimus *Pappi ja Raamattu : Suomen evankelis-luterilaisen kirkon pappien suhde Raamattuun* on tutkimus, joka on aihepiirillisesti

¹ CA VII.

² Ks. Luku 2.1.

lähellä tätä tutkielmaa. Sen metodit ja kysymykset ovat olleet innoituksenani. Kyseisessä tutkimuksessa käsiteltiin pappien suhtautumista Raamattuun sekä heidän käsityksiään Raamatusta.

³ Peura 2001, 93.

2. Tausta

2.1. Saarnan historia

Saarna on kuulunut kristillisen kirkon kokoontumiseen alusta alkaen. Saarnan taustalla on juutalainen synagogapuhe. Monet juutalaiset asuivat kaukana Jerusalemin temppelistä, juutalaisen uhripalveluksen keskuksesta. Näin ollen he matkustivat Jerusalemiin vain suurina juhlapyhinä, mutta normaalisti he kokoontuivat sapattina synagogissa pidettäviin jumalanpalveluksiin, joissa luettiin ja selitettiin pyhiä kirjoituksia.

Synagogajumalanpalveluksessa luettiin kohta Mooseksen kirjoista eli laista sekä profeetallisista kirjoista.⁴ Yhtenä esimerkkinä tällaisesta synagogajumalanpalveluksen saarnasta on löydettävissä kuvaus Luukkaan evankeliumista:

[Jeesus] meni sapattina tapansa mukaan synagogaan. Hän nousi lukemaan, ja hänelle ojennettiin profeetta Jesajan kirja. Hän avasi kirjakäärön ja löysi sen kohdan – – Hän kääri kirjan kokoon, antoi sen avustajalle ja istuutui. Kaikki, jotka synagogassa olivat, katsoivat tarkkaavasti häneen. Hän alkoi puhua heille: "Tänään, teidän kuultenne, on tämä kirjoitus käynyt toteen."⁵

Suurin osa ensimmäisistä kristityistä oli taustaltaan juutalaisia. Alkuseurakunnan jäsenet osallistuivat alussa jumalanpalveluksiin synagogissa ja temppelissä, mutta alusta asti alkuseurakunnalla oli myös omia kokoontumisia, joiden keskuksena oli ehtoollisen viettäminen.⁶ Kristinuskon siirtyessä pois juutalaisuuden sisäisestä liikkeestä kohti universaalialia uskontoa alkoi kristillinen jumalanpalvelus eriytyä omanlaisekseen ja jumalanpalveluksen runko hahmottui. Jumalanpalvelukseen kuului tekstin lukeminen, siitä saarnaaminen, ehtoollinen ja rukouksia. Luetun tekstin selittämistä alettiin kutsua homiliaksi.⁷ Jo toiselta vuosisadalta on säilynyt tietoa, että kristittyjen kokoontumispäiväksi oli vakiintunut sunnuntai, jolloin luettiin evankeliumia, profeettojen tekstejä ja näiden pohjalta seurakuntaa kehoitettiin elämään elämäänsä. Kokouksissa myös rukoiltiin ja vietettiin ehtoollista.⁸

Kristinuskon saadessa vahvemman aseman roomalaisessa ja hellenistisessä maailmassa myös saarna muuttui. Saarnoissa alettiin hyödyntää antiikin retorisia keinoja. Myös sisältö muuttui, sillä saarnoissa alettiin myös puolustaa ja opettaa kristillisen opin sisältöä, jotta harhaoppeina pidetyt näkemykset kumottaisiin. Itäisessä kirkossa erityisesti Konstantinopolin

⁴ Kotila 2000, 51–52; Sariola 1975, 13–14.

⁵ Luuk 4:16–21.

⁶ Kotila 2000, 57.

⁷ Kansanaho 1985, 12; Sariola 2001, 16.

⁸ Kotila 2001, 35.

patriarkka, kirkkoisä Johannes Krysostomos (k. 407), hioi saarnataittoa. Siitä kertoo hänen lisänimensä, joka tarkoittaa kultasuuta. Hän aluksi selitti luetun kohdan ja sen jälkeen sovelsi sitä omaan aikaansa. Hän käsitteli ajankohtaisia asioita. Lännen kirkon puolella erityisesti kirkkoisä Augustinus (k. 430) vaikutti merkittävästi siihen, miten saarna ja saarnaaminen ymmärrettiin. Augustinus toimi pitkään retoriikan eli puhetaidon opettajana. Hän kirjoitti myös ensimmäisen homiletiikan oppaan. Hän halusi, että Jumalan sana olisi ymmärretty ja oivallettu. Augustinusta ei pidetä kovin systemaattisena tai johdonmukaisena saarnaajana, sillä hän puhui siitä, mitä juolahti mieleen ja lopetti, kun sanottava loppui. Kuitenkin hän oli retorisesti taitava.⁹

Varhaisella keskiajalla saarnaaminen oli piispan tehtävä. Piispojen tehtäviin kuului oikean opin suojelu, joten varmintä oli saarnata itse. Kun kristinusko alkoi levitä kauemmaksi kaupungeista harvaanasutuille seuduille, jotka olivat hankalasti tavoitettavissa, alkoi piispan toimittama messu jäädä harvinaisuudeksi monilla seuduilla. Alppien pohjoispuolella tavalliset papit saivat luvan saarnata vuonna 529 pidetyn kirkolliskokouksen jälkeen.¹⁰

Keskiajalla pappien koulutustaso huononi, ja yleisin messun muoto oli niin sanottu luettu messu, jossa pappi toimitti liturgian messuoppaasta ja seurakunta kuunteli. Liturgia toimitettiin latinaksi, mutta saarna oli kansankielellä, kuten myös uskontunnustus, Isä meidän -rukous ja Ave Maria. Jo katolisella ajalla papit lukivat saarnaoppaita sekä erityisiä postilloja, joihin koottiin esimerkkisaarnoja, joiden perusteella saarnat rakennettiin. Keskiajalla saarna myös irrotettiin osittain jumalanpalveluksesta, kun erityisesti saarnaamiseen keskittyneet erilaiset veljeskunnat, kuten dominikaanit ja fransiskaanit, kiersivät saarnaamassa. Nämä saarnat usein käsittelivät kristillistä elämää, ja niiden suora kytkeytyminen tiettyyn raamatunkohtaan saattoi olla ohut.¹¹

1500-luvun alkupuolella alkoi reformaatio. Reformaation yhtenä merkittävimpanä henkilönä vaikutti saksalainen munkki Martin Luther, jonka pyrkimyksenä, monien muiden tavoin, oli palata Uuden testamentin ja kirkkoisien tapaan järjestää jumalanpalvelus sekä palauttaa sellainen usko, jonka he väittivät vuosisatojen aikana hautautuneen oppirakennelmien alle. Yhtenä pyrkimyksenä oli myös palauttaa saarna tärkeäksi osaksi jumalanpalvelusta. Tässä korostuu Lutherin oma tausta augustinolais-eremiittisenä munkkina. Saarna nousikin ehtoollisen rinnalle jumalanpalveluksen toiseksi keskuksesi. Tämä oli aivan uusi piirre: saarnan korostaminen ja korottaminen. Saarnasta tuli lähes sakramentteihin

⁹ Kansanaho 1985, 13–15; Kotila 2001, 36.

¹⁰ Kotila 2001, 32; Kotila 2000, 95.

¹¹ Parvio 1985, 22–23; Kotila 2001, 36; Piltz 1993, 26.

verrattava toimitus, joka lahjoittaa armoa. Lutherin näkemyksen mukaan saarna on elävää sanaa ja Kristus on siinä läsnä. Lutherin oma tapa saarnata oli pikemminkin teemasaarna, ja hänen saarnaansa olivat usein helppotajuisia mutta poleemisia. Pappien tärkein tehtävä ei ollutkaan enää messun toimittaminen, vaan Jumalan sanan julistaminen puhtaasti.¹²

Tämä käsitys saarnaamisesta siirtyi reformaation levitessä myös Ruotsi-Suomeen, vaikkakin uudistukset olivat hitaampia ja maltillisempia. Saarnaa ja jumalanpalvelusta muutettiin useiden vuosikymmenten aikana, ja Ruotsissa oli vielä 1530-luvulla mahdollista pitää latinankielinen messu. Ruotsinkieliseen messuun tuli vuonna 1541 määräys saarnaamisesta, joka piti pitää evankeliumin luvun jälkeen ennen uskontunnustusta. Noin vuonna 1544 niin sanotussa Westhin koodeksissa määriteltiin saarnan paikka, jonka mukaisesti myös Mikael Agricola ohjeisti omassa vuonna 1549 ilmestyneessä messuohjeessaan. Reformaatio ei näkynyt pelkästään jumalanpalveluksen muodossa, vaan myös käsityksessä siitä, mikä on papin tehtävä. Agricolan mukaan papin virkana on saarnata ja opettaa katekismusta sekä Jumalan sanaa.¹³

Myöhäisempänä reformaatiokautena tärkeäksi saarnan painottajaksi tuli Laurentius Petrin kirkkojärjestys vuodelta 1571, joka antoi luterilaisen saarnan linjat. Saarnan piti olla yksinkertainen: saarna syntien anteeksi antamisesta Jeesuksen nimessä. Pohjana olevaa tekstiä ei voinut tulkita mielivaltaisesti, vaan Raamatua piti tulkita aina Raamatulla. Suomessa vaikutti erityisesti Paavali Juusten (k. 1575), joka kirjoitti itse latinankielisen postillan. Hän antoi myös käytännön ohjeita. Hänen mukaansa saarnan tehtävä oli ” – – että kaikki kuulijat johdatettaisiin evankeliumin sanalla ja Pyhän Hengen valaisemina Jumalan ja hänen [sic] poikansa [sic] Jeesuksen Kristuksen todelliseen tuntemiseen”.¹⁴

Kun uskonpuhdistus alkoi vakiintua 1600-luvulla, syntyi niin sanottu ortodoksinen eli puhdasoppinen saarnatapa. Tälle saarnatavalle oli tyypillistä se, että siinä tarkan asettelun ja loogisen etenemisen kautta käsiteltiin ja opetettiin oikeaa kristillistä oppia. Tänä aikana Suomessa myös tehostui perikooppipakko eli jokaiselle pyhäpäivälle etukäteen määritellyn saarnakohdan käyttäminen.¹⁵ Saarnan oli kestettävä 45 minuuttia, jonka jälkeen kirkkokansalta tentattiin 15 minuuttia, olivatko he oppineet saarnasta mitään. Vuodesta 1686 alkaen kirkkolaki vakiinnutti ortodoksisen saarnan seuraavaksi 200 vuodeksi.¹⁶ Tänä aikana

¹² Kansanaho 1985, 16 Parvio 1985, 25; Kotila 2000 103; Kotila 2001, 36–37; Peura 2001, 93–94.

¹³ Kotila 2000, 115; Parvio 1985, 26.

¹⁴ Parvio 1985, 27–28.

¹⁵ Kansanaho 1985, 17–19.

¹⁶ Parvio 1985, 30–31.

liturgian asema heikkeni huomattavasti ja siitä tuli lähinnä saarnan kehys: ehtoollisen vietto oli poikkeuksellista.¹⁷

Samaan aikaan ja rinnakkain ortodoksian kanssa esiintyi mystiikkaan taipuvainen esipietistinen saarna, joka avasi tietä pietistisille saarnoille. Tämä suuntaus painotti enemmän hengellistä elämää ja käytännön elämää kristittyinä. Etenkin 1700-luvulla syntyneelle pietismille oli taas tyypillistä käsitellä ja painottaa omaatuntoa ja henkilökohtaista kääntymystä uskoon. Pietismi täydensi ortodoksiaa, sillä se vaati opitun opin soveltamista jokapäiväiseen elämään. Kuitenkaan pietismi ei poikennut ortodoksisesta käsityksestä opin ensisijaisuudesta. Oppi vain haluttiin elää todeksi. Tämä aika oli postillojen suurinta aikakautta. Nämä postillat olivat merkittävässä roolissa synnyttämässä myöhemmin 1800-luvulla suomalaisia herätysliikkeitä.¹⁸

1700-luvulla syntyi myös valistushenkinen saarnaperinne, joka painotti retorisia keinoja sekä esimerkiksi äänenkäyttöön ja eleisiin liittyviä kysymyksiä. Valistuksen aikana saarnakoulutus alkoi myös painottua yliopistoon. Yliopistossa alettiin järjestää saarnaharjoituksia sekä myös kiinnittää huomioita saarnateorioihin. Samaan aikaan vaikuttanut pietististyyppinen saarnaperinne yhdistyi yliopistokoulutuksessa valistushenkiseen ajatteluun.¹⁹

Yliopistoon perustettiin vuonna 1847 käytännöllisen teologian professorinvirka, jolloin saarnaopetus yhdistyi hyvin vahvasti yliopistomaailmaan ja saarnakoulutuksesta tuli vähitellen tavoitteellisempaa. Vuonna 1869 voimaan tullut uusi kirkkolaki ei enää sisältänyt erityisiä määräyksiä koskien saarnaamista. Enää ei määriteltä saarnan sisältöä tai rakennetta. Kaiken kirkollisen toiminnan oli tapahduttava kuitenkin kirkon tunnustuksen mukaisesti. 1800- ja 1900-lukujen aikana ja vaihteessa julkaistiin paljon saarnakirjallisuutta. Saarnatapojen määrä lisääntyi koko 1900-luvun ajan, eikä yhtä oikeaa kirkon määrittelemää rakennetta tai tapaa enää ollut.²⁰

1900-luvulla koko läntisen kristillisyyden piirissä on vaikuttanut liturginen liike, joka korostaa saarnan ja liturgian yhteenkuuluvuutta. Roomalais-katolisessa kirkossa liike vahvisti saarnan asemaa ja palautti sen messuun kiinteästi kuuluvaksi osaksi. Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa tämä liike on taas johtanut liturgian aseman kasvamiseen ja tulemiseen tärkeäksi osaksi saarnan ohelle.²¹ Jumalanpalvelusta alettiin erityisesti 1970- ja 1980-luvuilta

¹⁷ Kotila 2001, 37.

¹⁸ Kotila 2001, 37; Kansanaho 1985, 19–20; Parvio 1985, 31–32.

¹⁹ Parvio 1985, 31–35.

²⁰ Parvio 1985, 35–38.

²¹ Kotila 2001, 38–39.

alkaen uudistaa. Koko 1900-luvun ajan ehtoollisen asemaa on vahvistettu ja sen käyttöä on pyritty lisäämään. Tämä kehitys kulmineitui vuoden 2000 jumalanpalvelusuudistukseen, jolloin ehtoollisjumalanpalveluksesta eli messusta tuli uusi normaali. Kuitenkin uudistettu käsikirja muistuttaa, että Jumalan sanan saarna on yhdessä ehtoollisen kanssa jumalanpalveluksen keskus.²²

2.2. Saarna Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa nykypäivänä

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon saarnaa ohjaa nykypäivänä kaksi asiaa: kirkon omat säädökset sekä Suomen valtion laki. Suomen eduskunnan säätämän Kirkkolain ensimmäisen luvun toisen momentin mukaan Suomen evankelis-luterilaisen kirkon tehtävä on ”julistaa Jumalan sanaa”.²³ Saarnaa pidetään yhtenä tämän julistamisen muotona. Kirkkojärjestyksen toisessa luvussa neljännessä momentissa viitataan suoraan siihen, minkälainen saarnan pitää olla: ”Saarna on pidettävä kirkkokäsikirjan määräämistä teksteistä ja sen on oltava kirkon tunnustuksen mukainen. Saarna ei saa sisältää sopimatonta viittausta henkilöön tai kiihotusta.”²⁴ Minkälainen sitten on se kirkon tunnustus, josta tämä lain kohta puhuu? Kirkkojärjestyksen ensimmäisen luvun ensimmäinen momentti vastaa suoraan tähän:

Suomen evankelis-luterilainen kirkko tunnustaa sitä kristillistä uskoa, joka perustuu Jumalan pyhään sanaan, Vanhan ja Uuden testamentin profeetallisiin ja apostolisiin kirjoihin, ja joka on ilmaistu kolmessa vanhan kirkon uskontunnustuksessa sekä muuttamattomassa Augsburgin tunnustuksessa ja muissa luterilaisen kirkon Yksimielisyyden kirjaan otetuissa tunnustuskirjoissa. Kirkko pitää korkeimpana ohjeenaan sitä tunnustuskirjojen periaatetta, että kaikkea oppia kirkossa on tutkittava ja arvioitava Jumalan pyhän sanan mukaan.²⁵

Kirkkojärjestyksen toisen luvun ensimmäinen momentti määrää, että ”*Jumalanpalvelukset on pidettävä – – kirkkokäsikirjan mukaisesti.*” Kirkon määrittelemä kirkkokäsikirja vuodelta 2000 sanoo saarnasta: ”*Saarna pidetään vuorossa olevan vuosikerran evankeliumista tai jommastakummasta lukukappaleesta.*”²⁶

Saarnaan vaikuttavat myös lakien, asetusten ja virallisten dokumenttien lisäksi myös muut asiat, esimerkiksi piispainkokouksen hyväksymä, vuonna 2009 julkaistu *Palvelkaa Herraa iloiten – Jumalanpalveluksen opas*. Kyseessä on opas, joka ei ole sitova vaan se on

²² Kotila 2000, 130–132; Sariola 2001, 13–14.

²³ Kirkkolaki.

²⁴ Kirkkojärjestys.

²⁵ Kirkkojärjestys.

²⁶ Jumalanpalvelusten kirja 2000, 20.

tarkoitettu enemmän virikkeeksi ja neuvoksi. Kyseisestä oppaasta löytyy ohjeita ja neuvoja esimerkiksi siihen, miten saarnan voi toteuttaa.²⁷

Suuria vaikuttajia ovat myös kirjat *Saarnan käsikirja (2001)* ja *Saarnaa sanaa – Sananjulistajan käsikirja (1985)*, jotka ovat olleet yliopistoissa oppimateriaalina teologisessa tiedekunnassa. Monet teologisukupolvet ovat lukeneet näitä kirjoja omaksuen sitä saarnatapaa, jota näissä kirjoissa tuodaan esille. Myös Helsingin piispa emeritus Eero Huovisen *Saarna?* (2015) on ollut varsinkin nuorempien pappissukupolvien lukulistalla. Kirjaa on myös luettu paljon jo valmistuneiden pappien piirissä. Nämä kirjat muodostavat pohjan tavalle, jolla papit saarnaavat.

Näissä kirjoissa on myös opillista pohdintaa siitä, minkälainen on tapa ymmärtää saarnan teologia. Lähtökohtana pidetään sitä, että Suomen evankelis-luterilaisen kirkko on sanan kirkko. Peuran mukaan ”– evankeliumi [sic] sanoma tekee kirkon siksi mitä se on. Kirkko on sanasta elävien ja sananmuotoiseksi tulevien kristittyjen yhteisö.”²⁸ Kirkko on itseymmärryksensä mukaan siis sanan ympärille kokoontuva ja siitä elävien yhteisö, ja sanan kuuleminen on sen tunnusmerkki. Saarna ei ole vain tiedon välittämistä uskon asioista tai opeista. Se ei ole katsausta menneisiin tapahtumiin tai tarinoiden kertomista. Se on sakramentaalista sanaa. Siinä läsnä oleva Jumala itse puhuu yhteen kokoontuneelle kansalleen eli seurakunnalle.²⁹ Saarna on evankeliumin elävä ääni, jota julistetaan.³⁰

2.3. Luterilaisuus Helsingissä

Helsingin seurakuntayhtymä on Helsingin hiippakuntaan kuuluva, Helsingin kaupungin alueella sijaitsevien Suomen evankelis-luterilaisten seurakuntien muodostama yhtymä. Siihen kuuluvat Helsingin kaupungissa sijaitsevat 18 suomenkielistä ja 3 ruotsinkielistä seurakuntaa.³¹ Helsingin seurakuntayhtymän alueella sijaitsee hyvin erilaisia ja erikokoisia seurakuntia johtuen kaupungin alueiden ja niillä asuvien väestöryhmien eroista. Helsingissä suuria väestöllisiä trendejä ovat jatkuva muuttoliike ja monikulttuuristuminen. Myös alueiden sosioekonomiset erot ovat suuret.³²

Helsingissä kirkkoon kuulutaan huomattavasti harvemmin kuin muualla Suomessa. Helsingissä tilannetta osaltaan selittää se, että väestö on keskimääräisesti nuorempaa kuin

²⁷ Palvelkaa Herraa iloiten 2009, VIII–IX.

²⁸ Peura 2001, 94.

²⁹ Pihkala 1996, 124; Peura 2001, 94.

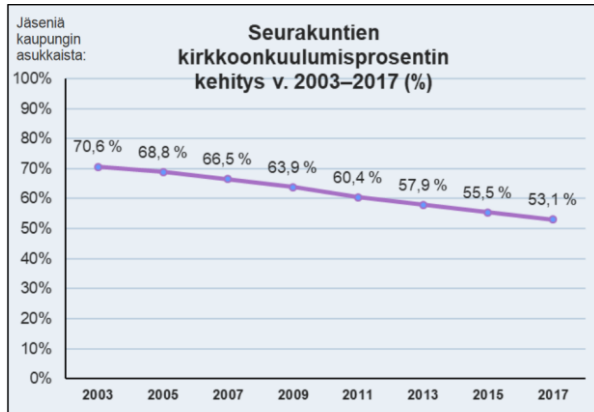
³⁰ Kotila 2000, 177; Tuomi 2001, 41.

³¹ Seurakuntajako.

³² Yeung 2006, 165.

muualla maassa. Nuoremman väestön kirkkoonkuulumisprosentti on kaikkialla Suomessa pienempi iäkkäämpään väestöön verrattuna. Myös syyt erota kirkosta ovat muuttuneet. Nykyään kirkosta eroamisen syyksi ilmoitetaan useammin kirkkoon kuulumisen merkitsemättömyys yksilölle tai taloudelliset syyt kuin esimerkiksi aatteellisuus.³³

Kuva 1

Lähde: Suomen ev.lut. kirkon jäsenrekisteri; Tilastokeskus

Seurakuntien kirkkoonkuulumisprosentti Helsingissä³⁴

Vaikka koko Helsingissä on tilastollisesti kirkkoonkuulumisprosentti laskussa, on tilanne kuitenkin hyvin erilainen riippuen seurakunnasta. Vuonna 2017 Paavalin seurakuntaan kuului 47,1 % alueella asuvista, kun taas Pakilan seurakunnassa 70,7 %. Vuoteen 2016 verrattuna absoluuttinen jäsenmäärä ja jäsenmäärän prosentuaalinen osuus alueen väestöstä olivat kasvaneet vain yhdessä Helsingin seurakunnista, Lauttasaaren seurakunnassa. Vuonna 2017 Helsingissä kirkkoon kuuluvista 56,8 % oli naisia ja loput miehiä. Sama vuonna kirkosta erosi 6441 ja kirkkoon liittyi 2281 henkeä. Eniten kirkosta erosi 18–29-vuotiaita ja 30–39-vuotiaita. Suurimpina ryhminä kirkkoon liittyivät 0–17-vuotiaat (sisältäen kastetut) sekä 30–39-vuotiaat.³⁵

Helsingissä itsensä uskonnollisena pitäminen on harvinaisempaa kuin muualla Suomessa. Kuitenkaan hengellisyyttä ja henkisyttä ei ole vähempää kuin muualla Suomessa, se ei vain suuntaudu kirkolliseen elämään. Itseään ateisteina pitäviä on Helsingissä väestöön suhteutettuna vähemmän kuin muualla maassa. Helsinkiläistä uskoa voitaisiin pitää epä tietoisena, sillä kun helsinkiläisiltä kysytään uskoon liittyviä kysymyksiä, on kaikkein yleisin vastaus ”En tiedä”.³⁶

³³ Yeung 2006, 173.

³⁴ Vuositilasto 2017.

³⁵ Vuositilasto 2017.

³⁶ Yeung 2006, 172.

Kuitenkaan esimerkiksi jumalanpalvelukseen osallistuminen ei ole väestöön suhteutettuna merkittävästi vähäisempää Helsingissä muuhun Suomeen verrattuna. Vuonna 2016 Helsingin hiippakunnassa, johon Helsingin seurakuntayhtämä kuuluu, pääjumalanpalveluksiin osallistui 1,1 % hiippakunnan väestöstä, kun koko maan keskiarvo oli 1,5 %, eli ero oli 0,4 prosenttiyksikköä.³⁷

Seurakunnat ovat pyrkineet vastaamaan ihmisten tarpeisiin ja pitämään yhteyttä paikalliseen väestöön. Monia erilaisia projekteja sekä tapahtumia on järjestetty varsinaisen seurakuntatyön lisäksi. Näillä toimilla pyritään tavoittamaan myös niitä ihmisiä, joiden suhde kirkkoon on väljempi.³⁸

³⁷ Yleinen seurakuntatyö.

³⁸ Yeung 2006, 178–179.

3. Tutkimustehtävä

3.1. Tutkimustehtävä, lähteet ja keskeiset käsitteet

Tämän tutkielman tavoitteena oli analysoida, millaisia käsityksiä yhden suomenkielisen helsinkiläisen Suomen evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuuluvan seurakunnan papeilla on saarnan toimijoista. Tutkielman lähteenä toimii syksyllä 2018 kerätty haastatteluaineisto. Tutkimuskysymyksinä oli, kuka tai mikä saarnassa toimii ja minkälaisin keinoin. Tässä tutkielmassa toimijoina nähdään kaikki, joiden haastateltavat kokivat toimivan saarnassa. Toimijuus ei rajoitu pelkästään ihmisiin, sillä ihmisiin ja heidän toimintaansa ja ajatuksiin vaikuttavat monenlaiset muut asiat, esimerkiksi eläimet, esineet, tavat, rakenteet tai tuonpuoleiset oliot.³⁹

Tässä tutkielmassa sanalla ”kirkko” tarkoitetaan Suomen evankelis-luterilaista kirkkoa kokonaisuudessaan tai sitä käytetään yleisnimityksenä kristillisestä seurakunnasta koko maailmassa. Tämä johtuu siitä, ettei esimerkiksi monista haastateltavien lausumista saa varmasti selville, kumpaa merkitystä he tarkoittavat.

Sanalla ”Jumala” viitataan tässä tutkielmassa kristillisen käsityksen mukaiseen Jumalaan, joka on kolmiyhteinen. Sanalla ”saarna” tässä työssä tarkoitetaan Suomen evankelis-luterilaisen kirkon jumalanpalveluksissa Sana-osuudessa olevaa puhetta, joka on kytketty Kirkkokäsikirjan mukaisiin lukukappaleisiin.

3.2. Haastattelujen toteuttaminen

Aloitin tutkielman suunnittelun syyskuussa 2018 maisterivaiheen tutkielmaseminaarissa. Tarkoituksena oli haastatella ympäri Helsingin seurakuntayhtymää. Sain lähettämieni haastattelukutsujen kautta yhden haastateltavan.

Olin yhteydessä lokakuun loppupuolella yhden Helsingin seurakuntayhtymään kuuluvan seurakunnan kirkkoherraan, ja pääsin saman kuun loppupuolella esittelemään tutkielman aihetta kyseisen seurakunnan pappeinkokoukseen. Sain yhteensä seitsemän myönteistä vastausta ja sain heti sovittua kaikki haastattelut samalle syksylle. Suoritin haastattelut marraskuun aikana. Haastateltavista kolme oli miehiä ja neljä naisia. Haastateltavat oli myös vihitty Suomen evankelis-luterilaisen kirkon papeiksi neljällä eri vuosikymmenellä.

³⁹ Pflugfelder 2015, 117.

Koska aihepiiriä ei ole tutkittu vielä paljoa, suoritin haastattelut puolistrukturoituna teemahaastatteluna.⁴⁰ Puolistrukturoidun teemahaastattelun etuihin kuuluu, että se sopii hyvin aiheisiin, joista ei ole entuudestaan paljoa tutkimusta. Sen etuihin kuuluu myös se, että siinä käsiteltävät teemat ja niihin liittyvät kysymykset ovat haastattelijalle runkona varmistamassa, että kaikki etukäteen pohditut näkökulmat tulevat käytyä läpi, mutta ne voidaan käydä vapaassa järjestyksessä. Tällöin haastateltavan ajatuksen virtaa ei tarvitse katkaista ja asiat voidaan käsitellä haastateltavalle loogisessa järjestyksessä. Haastateltavilta voidaan kysyä myös tarvittaessa tarkentavia kysymyksiä.⁴¹

Haastateltuani litteroin äänitetyt haastattelut. Litteroin haastattelut sanasta sanaan editoiden, jättäen esimerkiksi ylimääräisiä täytesanoja pois.⁴² Tämä oli riittävä tarkkuus, sillä tutkielmani tarkoitus ei ole tutkia niinkään käytettyä sanastoa tai lauserakennetta, vaan ennemminkin haastateltavien ajatuksia ja käsityksiä. Litteroinnissa käytin apunani SoundScriber-ohjelmaa⁴³, joka mahdollisti saman kohdan kuuntelun helposti uudestaan tarpeellisen määrän kertoja.

Jo litteroinnin aikana täytyi tehdä tulkintaa. Jos haastateltava puhuu esimerkiksi pojasta, täytyy muusta puhutusta yrittää tulkita, tarkoittaako haastateltava poikaa, siis miespuolista lasta, vai abstraktimmassa mielessä Poikaa, Jumalan toista persoonaa. Kun tällaista kohtaa käsitellään analyysissä, täytyy perustella, miksi on päätelty haastateltavan tarkoittavan jompaakumpaa, varsinkin jos kontekstista on hankala päätellä varmasti, kumpaa on tarkoitettu.

3.3. Analyysin toteuttaminen

Litteroimisen jälkeen aloin muodostaa syntyneestä tekstiaineistoista pelkistettyjä ilmauksia. Pelkistettyjen ilmausten kokona eli analyysiyksikkönä on ajatus, eli pituudeltaan muutamasta sanasta jopa muutamaan virkkeeseen.

Esitin aineistolle pelkistettyjen ilmausten muodostamiseksi tekstiaineistolle seuraavanlaisia kysymyksiä:

- 1) Mitä saarna on haastateltavien ymmärryksessä?
 - Saarnan tehtävä
 - Saarnan merkitys

⁴⁰ Liite 2.

⁴¹ Hirsjärvi & Hurme 2001, 47–48.

⁴² Transkriptiot.

⁴³ AV-aineistot.

2) Miten saarnataan?

- Tehokeinot
- Käytäntö
- Aiheet

3) Miten saarna vaikuttaa?

- Kuka saarnassa puhuu?
- Kenelle puhutaan?

Nämä kysymykset olivat hyvin laajoja, mikä yhdessä aineiston rikkauden ja laajuuden kanssa johti siihen, että tutkimuskysymystä ja -tehtävää oli vielä tarkennettava. Tässä vaiheessa pelkistettyjä ilmauksia oli kertynyt vajaat 400 kappaletta. Nämä pelkistetyt ilmaukset luetteloin edellisten pääkysymysten alle. Tässä vaiheessa päätinkin keskittyä eniten kysymykseen kolme, eli ”Miten saarna vaikuttaa?”, ja sen alakysymyksiin.

Muodostin alaluokkia yhdistäen pelkistetyistä ilmauksista samanlaisia teemoja käsittelevät ilmaukset yhteen. Näistä alaluokista muodostin pääluokkia taas korkeammalla tasolla. Liikuttaessa pelkistetyistä ilmauksista kohti ylempiä luokkia tapahtuu abstrahointia ja käsitteiden laajentamista. Tällöin ilmauksista luodaan laajempia kokonaisuuksia. Kokonaisuuksien koot riippuvat aineiston tarpeesta.⁴⁴ Tämä kaksitasoinen luokittelu sopi tähän aineistoon, koska lausumat olivat jo melko abstrakteja itsessään. Analyysissä palasin myös jokaisessa vaiheessa lausumaan ja tarkistin, että se todella sopii siihen luokkaan, johon olin sen mieltänyt. Myös varsinaisessa tutkimuksessa analyysin kohteena ovat nimenomaan lausumat itsessään.

⁴⁴ Tuomi & Sarajärvi 2018, 122–127.

Esimerkkejä analyysin etenemisestä

Lausuma	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Pääluokka
Jumala ite tekee työtään siinä [saarnassa], vähän niin kuin sakramenteissa samalla – – tavalla (H4, 1)	Jumala tekee saarnassa työtä kuten sakramenteissa	Jumalan vaikutus	Jumala ja ihminen toimii
[P]apit nyt pääsääntöisesti saarnaa vaikka muillakin on siihen tietysti mahdollisuus (H2, 1)	Papit pääsääntöisesti saarnavat	Saarnaajan ammattitaito	Ihminen toimii

Tutkielmani luokat ovat syntyneet aineiston perusteella, eikä luokkia ole muodostettu aikaisemman tutkimuksen tai teorian pohjalta. Tämä noudattaa aineistolähtöisen sisällönanalyysin perinnettä, jota tässä tutkielmassa käytetään analyysin perustana. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä luokat muodostetaan aineiston perusteella, eikä aineistoa istuteta valmiiseen viitekehukseen. Laadullisen tutkimuksen perusteena on kuvata tutkittavaa ilmiötä sekä liittää se laajempaan keskusteluun aiheesta.⁴⁵ Analysoinnin lähtökohtana ovat haastateltavien lausumat, joita tulkitaan sekä verrataan siihen, mitä aihepiiristä on aikaisemmin sanottu.

Viittaan tässä tutkielmassa haastatteluihin niiden numeroinnin mukaan, jonka jälkeen ilmoitan sivunumeron litteroidusta tekstistä. Esimerkiksi merkintä H3, 2 tarkoittaa haastattelua numero 3 ja sen sivua kaksi litteroidussa aineistossa.

3.4. Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkielma on luotettava, kun sitä tarkastelee sen tutkimuskysymyksen, aineiston ja käytetyn menetelmän kautta. Kyseessä on laadullinen tutkimus, jonka tarkoituksena on kuvailla ilmiötä. Tutkielmani tavoitteena ei ole sen täydellinen yleistettävyyden, vaan luoda pohjaa tulevalle tutkimukselle samasta aihepiiristä. Näin ollen tämä tutkielma kertoo vain siitä, millä

⁴⁵ Tuomi & Sarajärvi 2018, 122–127.

tavalla tämä tietty haastateltavien joukko käsittää nämä tutkimustehtävään liittyvät kysymykset.

Tutkielman joka vaiheessa on myös palattu lähdeaineistoon eli litteroituihin aineistoihin, jotta varmistutaan siitä, että haastateltavat ovat todella sanoneet kuvatulla tavalla ja että analyysi todella pohjautuu siihen, mitä haastateltavat ovat sanoneet eikä lausumia ole erotettu asiayhteydestä.

Tutkimuksen kohteeksi valikoitui seurakunta, johon minulla oli jo entuudestaan kontakteja, mikä saattoi vaikuttaa haastatteluihin. Tällaista ei kuitenkaan ole nähtävissä, vaan haastateltavat kertoivat avoimesti ja suoraan, mitä ajattelivat. Joillekuille myös haastattelijan tuttuus voi olla hyvä asia. Voi viitata asioihin, joista olettaa haastattelijan tietävän. Tällöin kuitenkin haastattelijan on tartuttava mainittuun asiaan, mikäli se on tutkimuksen kannalta merkittävä asia, eikä olettaa kaikkien muiden sitä tietävän.

On hankala arvioida, edustaako tämä seurakunta keskimääräistä seurakuntaa esimerkiksi työntekijöiden hengelliseltä taustalta tai millään muulla tavoin. Miehiä ja naisia oli haastateltavien joukossa suunnilleen saman verran, naisia oli yksi enemmän. Haastateltavat edustivat laajaa kirjoa niin virkavuosiltaan kuin iältään.

Tutkielman eri vaiheissa on varmistettu myös anonymisointi. Haastattelut toteutettiin yhdessä seurakunnassa, joten ei ole täysin mahdollista varmistua siitä, että saman työyhteisön ihmiset eivät tunnista toisiaan tai itseään tai ettei tieto siitä, mikä seurakunta oli kyseessä, leviäisi. Kuitenkin kaikki sellainen tieto, jonka kautta ulkopuolinen pystyisi tunnistamaan seurakunnan tai yksittäiset haastateltavat, on anonymisoitu. Kaikilla tutkimukseen osallistuneilla oli myös mahdollisuus kieltäytyä tutkimuksesta sen kaikissa vaiheissa, ja heille annettiin tieto tutkielman ohjaajasta.

4. Saarnaaja saarnan toimijana

4.1. Saarnaajan ammattitaito

Saarnaustehtävä on usemmiten papeilla:

[P]apit nyt pääsääntöisesti saarnaa vaikka muillakin on siihen tietysti mahdollisuus – – tietysti ihmisen täytyy olla jollain tavalla ammattitaitoinen, sen papin joka saarnaa (H2, 1–2)

Se, että saarnaajana on useimmiten pappi, vaikuttaa vahvasti siihen, minkälainen saarna on. Muidenkin kirkon työntekijöiden on mahdollista saarnata. Nykyään on myös lisääntynyt saarnaamisen tapa, jossa esimerkiksi toisella elämänalueella menestynyt ihminen kutsutaan erityiseen tilaisuuteen saarnaamaan. Tällöin kuitenkin saarna on ymmärretty usein vain puheena jumalanpalveluksessa eikä välttämättä varsinaisena saarnana.⁴⁶ Myös muilla kuin vihityillä papeilla on mahdollisuus saarnata jumalanpalveluksessa, mutta silloinkin sen on tapahduttava seurakunnan kirkkoherran kutsusta ja valtuutuksesta.⁴⁷

Papilta vaaditaan ammattitaitoa. Papeilla on korkea tieteellinen koulutus: heillä on paljon tietoa ja faktoja erilaisista teologiaan ja uskontoon liittyvistä kysymyksistä. Papilta edellytetään myös sitoutumista siihen yhteisöön, jota hän palvelee. Papin siis täytyy sekä tuntee oppi että myös itse uskoa siihen, mitä julistaa. Ammattitaitoon kuuluu siis näiden kahden asian yhdistäminen.⁴⁸ Seurakuntalaiset myös arvostavat papin ammattitaitoa sekä teologista tietämystä.⁴⁹

Ammattitaitoa vaatii saarnan valmistaminen, itse kirjoitusprosessi. Haastateltavat kertoivat aloittavansa saarnan valmistuksen hyvissä ajoin, viimeistään noin viikkoa ennen tulevaa saarnausta. Saarnanvalmistusprosessiin kuului tulevan pyhän tekstien lukeminen, ja sen pohtimista, mitä siitä oikein haluaisi tai pystyisi sanoa. Tämän jälkeen haastateltavat mainitsevat erilaisia työ- ja apuvälineitä, joiden avulla he lähtevät työstämään saarnausta. Haastateltava 1 kertoo käyttävänsä kommentaareja sekä eri kristillisten lehtien saarnaselityksiä. Hän kertoo myös seuraavansa tietysti mediaa, jotta saisi saarnaansa ajankohtaisuutta. Haastateltava 2 kertoo lukevansa kommentaareja sekä muita kirjoja, saadakseen niistä virikkeitä ja ajatuksia tulevaan saarnaansa. Hän, kuten myös haastateltava 3, kirjoittaa ylös ranskalaisin viivoin erilaisia aiheita ja ajatuksia, mitä tekstistä nousee. Haastateltava 3 kertoo varaavansa kunnolla aikaa kirjoittamiseen muutamia päiviä ennen

⁴⁶ Huovinen 2015, 203–204.

⁴⁷ Kirkkojärjestys.

⁴⁸ Palvelkaa Herraa iloiten, 93.

⁴⁹ Kupiainen 2002, 131.

saarnaa. Haastateltava 4 on ainoa, joka suoraan sanoo pyrkivänsä tekemään sille Raamatun tekstille, josta saarnaa, eksegeesin. Hän myös pohtii kontekstia, johon menee saarnaamaan, sekä sitä, mikä pyhän tekstikohdassa olisi lakia ja mikä evankeliumia. Haastateltava 5 prosessoi tekstiä ja lukee kirjallisuutta, joka olisi lähellä saarnan aihepiiriä. Hänkin kirjoittaa muistiinpanoja ylös ranskalaisin viivoin ja varaa loppuviikosta aikaa kirjoittaa saarnan. Haastateltava 6 pohdiskelee ja valitsee teeman tai asian, josta saarnassaan puhuu. Haastateltava 7 kertoo aloittavansa meditoimalla tekstiä sekä pohtivansa, mistä asiasta saisi hyvän tarinan tai kertomuksen, joka olisi saarnan punainen lanka. Kaikilla haastateltavilla korostuu myös oman ajattelun ja alitajunnan toiminta. Teksti jätetään siis usein hautumaan ja sitä pohdiskellaan muiden asioiden lomassa. Saarna syntyy pidemmällä aikajänteellä eikä yhdeltä istumalta.⁵⁰ Saarnan valmistaminen on prosessi, joka vaatii ammattitaitoa. Siihen kuuluu sen saarnakerran teeman ja ydinkohdan valitseminen ja niistä saarnan muotoilu.

Huovisenkin mukaan saarnan valmistus on kovaa työtä. Kuten haastateltavienkin mielestä, on se hänestä välillä helpompaa ja välillä vaikeampaa, mutta se on kuitenkin työtä, jonka eteen on nähtävä vaivaa. On valittava tarkka aihe ja pitäydyttävä vain siinä.⁵¹ Vaikka saarnan pohjana on tekstin ja siihen liittyvän muun materiaalin, kuten kommentaarien, yhdistäminen, ei saarnan valmistus ole pelkästään prosessointia, tiedon jalostamista. Saarnan valmistus on ennen kaikkea mietiskelyä, meditaatiota, kyseisen raamatunkohdan äärellä.⁵² Tällaiseen meditaatioon, saarnan pohdiskeluun, myös haastateltavat näyttävät turvautuvan, vaikkakin he tekevät myös kovaa työtä saarnan valmistamiseksi.

Papin ammattitaitoa ilmentää myös se, miten saarna on rakennettu.

Hyvä saarna on semmoinen joka puhuttelee tässä ajassa, ja yleensä ne on myös rakenteeltaan nimenomaan hyviä, et niitä on mielenkiintoista kuunnella ja niitä jaksaa kuunnella vaikka ne ois pitkäkin, niissä on selkeä alku ja selkeä loppu ja keskikohta ja ne on niin kuin – puheenakin toimivia. (H2, 4)

Saarnan tulee puhutella aina kyseisen saarnaustilanteen ihmisiä. Hyvä saarna on myös rakenteeltaan hyvä, eli sen rakenne toimisi myös missä tahansa muussa puheessa. Saarnan ei siis tule olla rakenteeltaan mitenkään erilainen verrattuna muihin puheisiin. Silloin ne ovat mielenkiintoisia eikä kuuntelijoiden keskittyminen herpaannu, vaikka saarnaaja puhuisikin pitkään. Saarnan tyylinkään ei tarvitse erota normaalista puheesta, vaan hyvä saarna toimisi myös hyvänä puheena. Puron tutkimuksen mukaan saarnalla ei ole kuitenkaan yhtä, kaikkien

⁵⁰ H1, 4; H2, 2–3; H3, 3; H4, 5; H5, 3; H6, 3; H7, 9–10.

⁵¹ Huovinen 2015, 266–270.

⁵² Mikkola 2001, 133–138.

saarnaajien käyttämää rakennetta, vaan jokainen saarna rakentuu omaksi kokonaisuudekseen ja ne heijastelee saarnaajan tapaa ajatella ja puhua.⁵³

[K]yllä siinä pitää olla ihan klassisen puheen elementit mukana, pitää olla eetosta, paatosta ja logosta (H7, 1)

Saarnassa on hyvä olla klassisen puheen rakenteita ja osia. Eetos, paatos ja logos ovat klassisen puhetaidon oppeja, jotka laitetaan Aristoteleen nimiin. Nämä ovat kattokäsitteitä erilaisille retorisisille keinoille, joiden tarkoituksena on tehdä puheesta mahdollisimman vaikuttava. Eetoksella tarkoitetaan puhujan persoonaa ja kaikkea sitä, millä luodaan alkuoletus puheelle kuin puheelle. Paatos tarkoittaa tunteisiin vetoamista, siis miten ihmisen tunnepuoli saadaan saarnaajan tai muun puheenpitäjän puolelle. Logoksella tarkoitetaan taas kaikkea kuulijoiden järkeen vetoavaa.⁵⁴ Saarnan rakenteeseen käytetään siis klassisen puheen keinoja ja tapoja, jotka omalta osaltaan toimivat saarnassa ja vaikuttavat kuulijoihin.

Saarnaajan on oltava kirjoittamisen lisäksi puhumisen ammattilainen.⁵⁵ Saarnan suunnittelu on vain osa saarnaa:

[S]e kirjoitettu saarna on enemmän tai vähemmän konsepti ja sitten se muokkautuu siinä tilanteessa, kun näkee sen seurakunnan ja näkee heidän reaktionsa – – mä saatan muuttaa – – sanoja siellä, – – voin hypätä jonkun kohdan yli, mä aattelen että tää ei ookkaan tässä tilanteessa tärkee, mä saatan lisätä sinne jotain (H6, 5)

Saarna on vuorovaikutustilanne. Saarnaajalla on hyvä olla etukäteen aavistus siitä, minkälainen ihmisjoukko on kokoontunut jumalanpalvelukseen. Kuitenkin ammattitaitoinen saarnaaja muokkaa saarnaa, kun näkee seurakuntalaiset sekä sen, miten nämä reagoivat saarnan aikana. Sanat, jotka ovat suunnitteluvaiheessa kuulostaneet hyviltä, eivät välttämättä istukaan suuhun, tai saarnan rakenne on huono. Myös jokin asia saattaa tuntua ylimääräiseltä tai saarnaaja saattaa huomata, että saarnasta on unohtunut jotain käsiteltävän asian kannalta oleellista. Saarnasta tulisikin näkyä, ettei se ole vain kirjoitettua, vaan ennen kaikkea puhuttua sanaa.⁵⁶

Puheen mukauttaminen vallitsevaan tilanteeseen on tärkeä osa sitä, että ihmiset ymmärtävät toisiaan. Jos saarnan tarkoituksena on puhutella ihmistä ja tuoda sen sisältämät

⁵³ Puro 1998, 36.

⁵⁴ Torkki 2006, 160–161.

⁵⁵ Hänninen 2001, 216

⁵⁶ Sariola 1975, 118, Huovinen 2015, 302.

viestit kuulijoille läheiseksi, on puheen sopeuttaminen hyvä keino tavoittaa tämä tarkoitus, sillä silloin ihmiset ymmärtävät toisiaan paremmin.⁵⁷

Saarnan kuulijoiden nonverbaalinen viestintä, eli kuulijoiden ilmeet ja eleet saarnan aikana, kertoo, mihin suuntaan puhuttua saarnaa voisi lähteä viemään:

[J]os musta tuntuu, että – – ihmiset ei jaksu keskittyä, et selkeästi – – huomaa, että ihmiset ois ikään kuin väsähtäneitä, niin kyllä silloin alkaa miettii, et onks tää niiku musta kiinni vai jostain muusta syystä. (H3, 3)

Saarnatilanteessa on hyvä osata lukea kuulijoita ja tehdä itsereflektiota. Jos kuulijoiden keskittyminen herpaantuu, heitä ei näytä kiinnostavan tai he vain nuokkuvat, on saarnaajan hyvä miettii, että onko tämä hänen saarnansa syytä. Nonverbaalinen viestintä siis vaikuttaa ja muokkaa saarnaa sen puhumistilanteessa, jolloin saarnaajan ja kuulijoiden välille syntyy dialoginen tilanne, jolloin saarna muuttuu kuulijoilta tulevan palautteen mukaan.

Ammattitaitoinen saarnaaja osaa lukea kuulijoitaan ja muokata saarnaansa tarpeen mukaan lennosta.⁵⁸

Nonverbaalinen viestintä voi viedä myös harhaan: syy nonverbaalisten viestien lähettämiseen voi olla myös jossain muussa, saarnaajan vaikutuspiirin ulkopuolella olevassa asiassa. Ihmiset tulevat jumalanpalveluksiin hyvinkin erilaisista tilanteista. Tällöin on myös hyvä olla luottamatta liikaa pelkästään nonverbaaliseen palautteeseen.

Nonverbaalisen palautteen lisäksi myös suullinen palaute ohjaa saarnaajan toimintaa:

[P]alautettakin tietysti saa toisinaan mikä on kiva asia – – [otan] rakentavan ja positiivisen ja kaiken palautteen aina vastaan mielelläni, koska se – – auttaa kehittymään (H2, 2)

Haastateltavan mukaan palautetta saa silloin tällöin, mutta ei aina. Rakentava kritiikki auttaa kehittymään ja positiivinen palaute kannustaa jatkamaan samalla tavalla. Ammattitaitoa on ottaa kritiikistä sen tärkeät näkökulmat huomioon:

[K]yl jos tulee tämmöstä negatiivista palautetta nii onhan se aika ikävää, sit täytyy tietysti toisaalta ottaa se niiku opiks ja miettii mikä siinä on takana (H4, 5)

Saarnaajan on tärkeää reflektoida saamaansa palautetta. Onkin tärkeää kuunnella sekä omaa sisäistä että myös ulkopuolelta tulevaa palautetta ja muodostaa näistä jonkinlainen yhtenevä käsitys, synteesi. Kriittinen palaute auttaa kehittymään, mutta myös rohkaisun sana ja kehoitus

⁵⁷ Puro 1996, 89.

⁵⁸ Ryökäs 2011, 122–123.

toimia ensi kerralla toisella tavalla auttavat.⁵⁹ Näin myös kuulijoiden palaute ohjaa saarnaa ja saarnaajaa, vähintäänkin seuraavan saarnan valmistelussa.

Ammattitaitoon kuuluu saarnan valmistuksen ja sen puhumisen lisäksi myös käytännön asioita:

[M]ä nostaisin hyvin tärkeeksi asiaks sen, – – että onks niiku pää paperissa aivan totaalisesti vai onks oikeesti aito vuorovaikutustilanne niiden seurakuntalaisten kanssa, – – ja – – se [että] puhuis mahdollisimman selkeesti niin että nekin joilla voi olla haasteita kuulemisen kanssa niin vois kuulla sen koska hyväkin saarna menee ihan hukkaan jos kukaan ei sitä kuule (H3, 4)

Ammattitaitoon kuuluu myös saarnan hyvä esittäminen. Vaikka saarna olisi kuinka hyvä, mutta jos kukaan ei sitä kuule, ei siitä ole mitään hyötyä. Tällöin saarna ei ole täyttänyt tehtäväänsä, koska saarnan tehtävänä on tulla kuulluksi.⁶⁰ Tämän takia pitää puhua niin selkeästi kuin mahdollista.⁶¹ On myös hyvä taito pystyä puhumaan niin, ettei koko ajan katso kirjoittamaansa tekstiin. Tällöin on helpompaa synnyttää aito vuorovaikutustilanne, jolloin nonverbaalistenkin viestien vastaanottaminen on helpompaa ja saarna pystyy elämään siinä tilanteessa, jossa se puhutaan. Jos katsoo koko ajan papereihin, voi syntyä vaikutelma, ettei saarnaaja ole valmistautunut tarpeeksi hyvin saarnaansa. On hyvä antaa katseensa kiertää kuuntelijoissa, sillä tämä kohdentaa saarnaa juuri heille ja he kokevat saarnan puhuttelevampana.⁶²

Joskus sekä puheen selkeyteen että puhenopeuteen vaikuttaa tila missä ollaan:

Saarnaan – – vaikuttaa kirkkotila, eli vanha kirkko missä joutuu nousemaan isoon saarnatuoliin ja puhumaan hitaasti, niin se on oikeesti vuorovaikutustilanteeltaan hirveen erilainen kuin verrattuna – – kirkossa missä ei ole kaikua ja pystyy aika normaalilla tavalla puhumaan ja – – kyl se vaikuttaa hirveesti siihen, et miten sitä saarnaa rakentaa ja – – siihen tulee se oma tunne siihen mukaan, että jos joutuu kauheesti hidastamaan, niin – – [se] sitten tuo jäykkyyttä siihen tilanteeseen, herkästi (H6, 7)

Kirkkotilalla on vaikutusta siihen, miten saarna koetaan. Jo pelkästään saarnatuoliin nouseminen tuo erilaisen tunnelman kuin seurakunnan kanssa samalta tasolta puhuttaessa. Myös kirkon kaiku tuo oman vaikutuksensa saarnaan ja sen kokemiseen, koska puhetta on hidastettava sekä saarnan rakenne on mietittävä paremmin etukäteen. Kirkkotilan saarnatuoli ja puheen hitaus ja kaikuvuus tuo jäykkyyttä saarnaan. Nämä kaikki on saarnaajan otettava huomioon, kun miettii saarnaa. On ammattitaitoa myös selvittää akustiikan taso sekä testata

⁵⁹ Huovinen 2015, 310–311.

⁶⁰ Sariola 1975, 118, Palvelkaa Herraa iloiten 2009, 96.

⁶¹ Huovinen 2015, 303.

⁶² Puro 1998, 31–32.

sitä etukäteen ja ottaa nämä kaikki huomioon jo ennen saarnan alkua.⁶³ Toisaalta joskus akustiikka on asia, johon edes hyvällä etukäteisvalmistelulla ei voi vaikuttaa.⁶⁴

Haastateltavat kokevat, että opit saarnaamiseen ovat tulleet lukuisista eri paikoista. Yhteistä vaikuttaa olevan, että haastatellun oma kokemus siitä, minkälainen olisi hyvä tapa saarnata, on vaikuttanut merkittävästi. Haastateltava 1 kertoo, että hyvin monet asiat ovat vaikuttaneet hänen ajatuksiinsa saarnasta: koko oma hengellinen historia, ne asiat mitkä ovat tuntuneet hyvältä ja pahalta, ja tietysti nykyinen oma hengellinen viitekehys.⁶⁵ Haastateltava 2 kertoo kuuntelevansa ammatillisella korvalla muiden saarnoja ja ottaa niistä vaikutteita, miten kannattaa tehdä ja myös miten ei kannata tehdä.⁶⁶ Haastateltava 3 kertoo, että hänen saarnaansa ja käsitykseensä siitä ovat vaikuttaneet koulutus sekä muiden saarnojen kuuntelu, sekä näiden lisäksi oma kokemus ja pohdinta siitä, minkälainen on hyvä saarna ja mikä häntä itseään on puhutellut.⁶⁷ Haastateltava 4 mainitsee koulutuksen sekä monipuolisesti kuunnellut muiden saarnat. Opiskelusta hän on saanut ammatilliset valmiudet ja elämän varrella kuunnellut puheet ja saarnat ovat kasvattaneet tätä taitoa.⁶⁸ Haastateltava 5 kertoo saaneensa vaikutteita laajalti, muun muassa Jeesukselta ja Martin Luther Kingiltä, sekä myös muutamilta suomalaisilta teologeilta ja papeilta.⁶⁹ Haastateltava 6 mainitsee muiden saarnaajien antamat esimerkit, kuten piispa emeritus Eero Huovisen. Samoin hän kokee lukemansa saarnakirjallisuuden vaikuttaneen.⁷⁰ Haastateltava 7 kertoo, että tiettyjen esikuvien kautta on saanut mallia siitä, minkälainen saarnan kannattaa olla ja mitä siihen sisällyttää. Samoin häntä itse saarnaaminen on opettanut paljon, enemmän kuin kirjallisuus.⁷¹

Näyttää siltä, että koulutuksella ja kirjallisuudella on vähäinen merkitys pappien ammattitaidon kehittymiselle, ainakin pappien itseymmärryksessä. Samoin näyttää Huovinenkin ajattelevan. Yliopistokoulutus tietoinen ja puhetaitoinen luo pohjan, jonka päälle papin on itse rakennettava oma tapansa saarnata: saarnaamaan oppii seuraamalla muita ja kokemuksella, eli vain saarnaamalla.⁷²

⁶³ Huovinen 2015, 304.

⁶⁴ Puro 1998, 46–37.

⁶⁵ H1, 3.

⁶⁶ H2, 2–3.

⁶⁷ H3, 2.

⁶⁸ H4, 3.

⁶⁹ H5, 7.

⁷⁰ H6, 3.

⁷¹ H7, 11.

⁷² Huovinen 2015, 20–25.

4.2. Saarnaajan ihmisyyys

Saarnaajan ammattitaidon lisäksi saarnaan ja saarnassa vaikuttaa saarnaajan koko ihmisyyys, hänen persoonansa ja tapansa olla.

[S]e on inhimillistä just se että se tulee minun kautta, mun elämäkokemusten kautta -- se tulee mun elämäkokemuksen ja elämäntilanteen läpi, se värityy -- siitä (H1, 2)

Saarnan inhimillisyyys, siis se, että se on ihmisen toimintaa, kumpuaa ihmisyydestä. Saarna tulee aina jonkun ainutkertaisen ja ainutlaatuisen ihmisen kautta. Kukaan ihminen ei ole ikinä ollut täysin samanlainen ja samanlaisessa tilanteessa kuin saarnaaja, jolloin saarna saa ikään kuin värinsä siitä, minkälainen saarnaaja on. Tällöin koko ihmisen elämäkokemus ja elämäntilanne ikään kuin värittävät saarnaaja ja sen vuoksi jokainen saarnaaja painottaa tiettyä asiaa ja näkökulmaa kristillisestä uskosta ja opista:

[S]aarnaaja on inhimillinen ja tottakai tuo oman inhimillisyytensä mukaan siihen saarnaansa, -- jokainen saarnaajakin välittää sitä mikä on niiku itselle auennut ja minkä ite kokee merkitykselliseksi, et ohan sekin inhimillistä siten, että jos painottaa jotain tiettyjä asioita, niin, niin persoona tulee siitä esille. (H3, 1)

Saarnaaja on vain inhimillinen, vain ihminen ja tuo näin koko ihmisyytensä saarnaan mukaan. Saarnaaja ei voi puhua asioita, joita ei ole tekstistä löytänyt tai jotka eivät ole hänelle auenneet, olipa hän käyttänyt apukeinoja tai ei. Tällöin saarnaajan oma ymmärrys, elämäntilanne ja historia vaikuttavat siihen, minkälainen saarnasta tulee. Samoin myös se, näkeekö saarnaaja jonkin asian ollenkaan tärkeäksi asiaksi mainita tai nostaa esille tuo esille saarnaajan persoonaa ja uskonnollisia näkemyksiä. Jokin näkökulma voi olla toiselle sellainen, joka täytyy aina mainita, toiselle taas se voi olla sivuseikka jonkin muun asian rinnalla. Saarnaaja ei pääse eroon omasta historiastaan eikä omista ajatuksistaan, vaan aina käyttää itseään saarnan heijastamispintana. Saarna nousee kuitenkin aina siitä ihmisestä, joka on saarnaamassa. Tällöin jokaisesta saarnasta tulee jollain tasolla saarnaajansa näköinen. Tämä ei ole ollenkaan negatiivinen asia, vaan jopa hyvin tärkeää saarnan valmistuksen ja sen puhumisen kannalta:

[K]aikki saarnaajat -- ei oo ihan samanlaisia, vaan me ollaan jokainen niinku kello, -- kello voi [olla] vähän rikki, siitä lähtee sellainen erikoisella taajuudella ääni, semmonen, kun sitä soitetaan, niin samalla lailla rikki olevat kellot alkaa resonoida ja soida kans, eli meistä lähtee erilainen ääni -- jos aatellaan meidän saarnaviranhoitajia tässä seurakunnassa, jokainen saarnaa eri tavalla, ja varmasti, -- jos voitais nähdä ihan ytimeen saakka, niin me voitais tehdä havainto, et tuo [saarnaaja] puhuttelee noita [kuulijoita], että nuo -- saavat juuri tuolta, mutta eivät paljoakaan tuon puhuessa[.] -- [S]e evankeliumi vois olla meillä molemmilla sama, mut se inhimillinen puoli tarvittiin myös siihen, -- et sil on merkitys, sitä ei voi väheksyä. (H7, 6-7)

Saarnaajat ovat kaikki erilaisia. Haastateltava käyttää vertausta soittokellosta, joka resonoi tietyllä taajuudella, ja samanlaiset kellot, samalla tavalla rikkinäiset kellot resonoivat samalla taajuudella, eli yhden kellon soidessa ne kaikki soivat. Samalla tavalla erilaiset saarnaajat ja ihmiset puhuvat ja viestivät kristillistä sanomaa eteenpäin eri tavoilla, jotka puhuttelevat erilaisia ihmisiä. Joidenkin elämäntilanne ja historia resonoi paremmin sen kanssa, missä tilanteessa kuulija on itse, tai se resonoi kuulijan persoonaan paremmin. Sanoma ja jopa saarnateksti voisivat olla täysin identtisiä, mutta saarnaajien tuodessa koko persoonansa peliin ja ikään kuin näyttämölle, alkavat erilaiset ihmiset kuulla saarnan aivan eri tavoin ja saada sanoman koskettamaan eri tavoin. On siis lähes yhtä tärkeää, kuka sanoo, kuin mitä sanotaan. Saarna syntyy siis ihmisen persoonan ja evankeliumin sanoman vuorovaikutuksesta, jota jokainen saarnaaja heijastelee omalla tavallaan.

Tällaisesta ilmiöstä puhuttaessa on kyse alatekstistä eli konnotaatiosta. Konnotaatio syntyy, kun viesti kohtaa kuulijansa. Kuulija yhdistää puhujan äänenpainot, sanavalinnat ja kaiken saarnassa aikaisemmin kokemansa ja luo näistä itselleen kokemuksen. Jokaisella saarnaajalla ja kuulijalla ne ovat tietysti erilaiset, jolloin täysin sama saarna saattaa saada erilaisen vastaanoton. Sekä kuulija että saarnaaja voivat olla täysin tietämättömiä näiden alatekstien olemassaolosta ja niiden vaikutuksesta.⁷³ Näitä uusia merkityksiä synnyttävät siis sekä kuulijan että puhujan tiedot, kokemukset, mielialat, asenteet, tunteet ja monet muut asiat. Ennako-oletuksemme niin toisesta ihmisestä kuin tilanteesta synnyttävät näitä uusia tulkintoja.⁷⁴

Konnotaatiossa on kyse myös puhujan eetoksesta. Puhujan persoona, se millaisena puhuja nähdään, vaikuttaa paljon puheesta, siis myös saarnasta, tehtyyn tulkintaan. Torkki kirjoittaa, että eetos on ainoa klassisista vaikuttamiskeinoista – eetos, logos ja paatos – joka mahdollisesti tehoaa yksinkin. Looginen väite tai tunteisiin vetoaminen ei onnistu, mikäli puhujaa ei pidetä vakuuttavana.⁷⁵

Saarnaaja voi myös yrittää muuttaa hänestä riippuvia konnotaatioita:

[S]e – – että miten sanoo on niiku joskus jopa vielä tärkeämpää kuin se mitä sanoo, opin sen aikoinaan, yks kollega kerran sanoi, – – että hän koettaa ladata itsestään kaiken sen lämmön mikä hänestä tulee, ja se teki muhun suuren vaikutuksen – – se on varmaankin, aika paljon muuttanut mun tapaani puhua, – – se on tullut jotenkin ohjaamaan mun puhetta, mä koetan, samalla kun mä yritän sanoa jotain olennaista nyt koettavaksi ja omistettavaksi, jotenkin sanoo sen ”tää on nyt sulle” että tää ei oo yleinen puhe jossain vaan (H5, 3)

⁷³ Alatekstistä kirjoittaa Hänninen 2001, 210–212; konnotaatiosta Fiske 1990, 85–87.

⁷⁴ Puro 1996, 25.

⁷⁵ Torkki 2006, 161–163.

Haastateltava oppi kollegaltaan ajatustavan, että on tärkeää ajatella myös, miten asiat ilmaisee, eikä pelkkää sisältöä. Saarnaajan olisi siis ajateltava omaa konnotaatiotaan. Saarnassa tulisi ennen kaikkea olla lämpöä, että kuulijat ottaisivat sen vastaan. Hän myös koettaa kohdentaa saarnaansa ja puhutella kuulijoita suoraan, että nämä kuulisivat, mitä heille puhutaan. Osaa omista konnotaatioista voi lähteä siis muokkaamaan ja löytämään tapoja puhua, jotka koskettavat ihmisiä. Yksittäisten sanojen ja ilmausten muokkaukset saavat ihmiset kuulemaan eri tavalla, joten myös oman asenteen muutos voi saada ihmiset kuulemaan asioita eri tavalla.⁷⁶ Haastateltava puhuu myös saarnan kohdentamisesta. Hän ei ehkä suoraan kohdistu puhetta jollekulle kuulijoista, mutta muotoilee saarnansa niin, että sitä voitaisiin pitää ikään kuin yhdelle henkilölle puhuttuna, ainakin osittain. Kohdentaminen puhuttelee kuulijaa aivan eri tavalla kuin yleinen, passiivinen puhe.⁷⁷

Kuitenkin kaikki saarnaajat ovat ja pysyvät erilaisina ihmisinä ja persoonina, kuten kuulijatkin. Erilaiset kuulijat näkevät erilaiset saarnaajat ja saarnaustyylit eri tavoin vakuuttavina. Tämän takia haastatellut papitkin painottavat, että on hyvä olla erilaisia saarnaajia:

[N]ykypäivänä on enemmän tilaa jokaisen omalle persoonalliselle tavalle saarnata, ja mä koen että se varmasti myös on – – palvelus seurakuntalaisille, koska erityyppiset puhujat on – – erityyppisille seurakuntalaisille sit taas hyvä juttu (H3, 4)

Nykypäivänä saarnaa ei säädellä niin tarkasti, jolloin jokainen voi toteuttaa saarnaansa omalla tavallaan. Erityyppinen saarna, kuten aiemmin todettua, puhuttelee erilaisia ihmisiä. Haastateltava ei näe sitä mitenkään negatiivisena, vaan nimenomaan erilaisia seurakuntalaisia palvelevana. Ei ajatella, että vain yksi tapa saarnata olisi se oikea tapa, vaan tunnustetaan ja tunnustetaan erilaisuuden arvo. Tällä tavoin sanoma tavoittaa erilaisia kuulijoita, jotka odottavatkin eri asioita saarnoista. He kaipaavat ja tarvitsevat elämäänsä apua ja vastauksia kysymyksiin, eivätkä ihmisten tilanteet ole samanlaisia keskenään.⁷⁸ Saarnaajan koko ihmisuus, persoona, ulkoinen olemus ja puhetapa saavat erilaiset ihmiset kuuntelemaan ja kuulemaan. Saarnaajan ei tarvitse vältellä omaa persoonallisuuttaan, vaan hän voi hyödyntää kaikkea sitä, mitä omasta elämästä ja kokemuksesta nousee.

[S]aarnaaja saarnaa aina myös itselleen. Ja sellaiset saarnat yleensä koskettavat ihmisiä, jotka koskettavat saarnaajaa itseään, jotka nousee niinku siitä omasta, jostain prosessista tai tarpeesta, et ”Voi kun joku sanois minulle näin” ja sitten minä sanon näin – – mutta saarnasta pitäis jättää pois ehkä semmonen itsensä hoidattaminen seurakunnalla (H1, 2)

⁷⁶ Ryökäs 2011, 125–126.

⁷⁷ Puro 1998, 32–33.

⁷⁸ Pleizier 2010, 180, Kupiainen 2002, 125.

Saarnaaja käyttää itseään heijastuspintana saarnalle. Saarnaaja sanoo ikään kuin itselleen ne sanat, jotka haluaisi kuulla saarnassa. Saarnan kuulijoiden joukossa voi olla ihmisiä, joilla on elämässään samankaltainen tarve, jolloin tämä saarna koskettaa heitäkin. Oman historiansa ja elämässä läpikäytyjen asioiden tuominen saarnaan ei ole välttämättä itsensä hoidattamista, vaan samaistumisinnan aikaansaamista. Kuitenkaan saarnan tehtävänä ei ole olla papin sielunhoidollinen tai omien tuskien vuodattamistilanne, vaan nimenomaan itsensä käyttäminen heijastuspintana sille, minkälaisia asioita ihmiset haluaisivat kuulla, sillä onhan saarnaaja ihminen itsekin. Jumalanpalveluksen opas muistuttaakin, että saarnaajan persoonan ja saarnan tulee olla sopusoinnussa keskenään, jolloin saarnaajan olisi asetettava itsensä samalla tavalla saarnan vastaanottajaksi.⁷⁹ Myös kuulijat pitävät saarna koskettavampana, mikäli he kokevat, että saarnaaja on elänyt sen tilanteen itse läpi, mistä puhuu.⁸⁰ Kuitenkin saarnaajan omat kokemukset ja persoona voivat olla esteitä kuulemiselle, sillä osa kuulijoista saattaa kokea itsensä ulkopuoliseksi, mikäli heillä ei ole samanlaista kokemusta tai elämäntilannetta.⁸¹

Saarnaajan ei pidä siis asettua saarnan kuuntelijoiden yläpuolelle vaan ikään kuin rinnalla kulkijaksi:

[M]ä toivoisin että – – se kokemus [saarnasta] ois sellainen että tää on inhimillistä – –, että tuo joka tuolla [saarna]pöntössä on, ymmärtää mua – – ja ymmärtää mitä elämässä voi olla, että hän ei jää johonkin tuonne korkeuksiin maan ja taivaan välille leijumaan, vaan että hän oikeasti on tässä maailmassa, sen menossa mukana ja että jos hänestäkin jotenkin välittyy että hänkin on kompuroinut tässä maailmassa, ettei hänkään ole – – täydellinen joka pudottelee tuolta alaspäin jotakin, vaan että hänkin on epäonnistunut elämässään asioissa, hänkin on joutunut kärsimään, hän on tässä yhdessä niiku koittaa saada minun kanssani tavoiteltua sitä voiko tässä elämässä olla turvallisin mielin, katsella Jumalaan päin, uskoa ja luottaa että Jumalalla on niiku hyvä tahto minunkin elämäni ja voin pyytää ja odottaa että se minun kohdalleni tapahtuis (H5, 2)

Jos saarnaaja tuo koko olemuksensa, persoonansa ja elämänhistoriansa saarnaan, se koskettaa ihmisiä aivan eri tavalla ja saa heidät kuulemaan. Saarnaaja viestittää, että hän ymmärtää kuulijaa, ja on tai on ollut mahdollisesti samankaltaisessa tilanteessa, jolloin saarnaaja puhuu samalta tasolta. Saarnaajan ei pitäisi olla liikaa jumalallisissa korkeuksissa, puhuen vain Jumalan todellisuudesta, vaan kohdata saarnan kuulija niissä asioissa, jotka tässä todellisuudessa koskettavat ja ovat kipeitä saarnan kuulijalle. Saarnaaja ei välttämättä neuvo ja kerro miten pitäisi tehdä, vaan on mukana yhteisellä matkalla kohti Jumalaa. Saarnaajan ei pidä esittää pyhempää ja parempaa kuin on, vaan olla samanlainen ihminen kuin muutkin,

⁷⁹ Palvelkaa Herraa iloiten 2009, 93.

⁸⁰ Joenperä 2013, 139.

vikoineen ja puutteineen. Saarnaajan ei pidä olla kuulijoiden yläpuolella, vaan samalla tasolla, yhteisellä matkalla. Samanlaista kokemusta myös saarnan kuulijat toivovat, kokemusta siitä, että saarnaaja on rehellinen ja seisoo niiden asioitten takana, joista puhuu saarnatuolista.

Kuulijat odottavat myös tulevansa kosketetuksi saarnan kautta, jolloin he pystyvät samaistumaan saarnaan. Kokemus aitoudesta, rehellisyydestä ja avoimuudesta ovat kuulijoille tärkeintä.⁸² Kuulijat haluavat tulla ymmärretyksi niiden kysymysten ja ajatusten kautta, joita heillä on.⁸³

[S]aarnaaja on kuitenkin aina ihminen, – – vaikka siinä kuinka puhutaan Kristuksesta – – mutta siinä kuitenkin ihminen aina saarnaamassa. Ja siinä on aina tietysti sillä tavalla myös inhimillisen erehtymisen mahdollisuuskin läsnä että ihminenhän siinä puhuu ihmisille kuitenkin. (H2, 1)

Saarnaaja on aina ihminen, kaikkine ominaisuuksineen. Vaikka saarnan aiheena on Kristus, jumalallinen todellisuus, ei se poista ihmisyyden roolia saarnan valmistajana ja puhujana, saarnan toimijana. Tämä mahdollistaa myös virheet saarnassa. Erehtyminen on inhimillistä. Saarnaaja voi esimerkiksi puhua liian hiljaa, vääränlaisin sanoin, tai saarna voi sisältää jopa varsinaisia asiavirheitä. Saarna on aina inhimillistä puhetta. Ihminen puhuu saarnan kautta ihmisille, ja tässä viestintäketjussa on aina omat vaaransa ja sudenkuoppansa. Voi olla myös, etteivät kuulija ja saarnaaja resonoi samalla tavalla, jolloin saarnaajan sanoma voi hävitä väärintulkintaan tai vääränlaiseen esitystapaan. Kuitenkin saarnaajan ihmisyyys toimii saarnassa.

4.3. Saarnaaja ei tiedä kaikkea saarnan toiminnasta

Saarnan, kuten minkään muunkaan puheen, vaikutusta ei voi välttämättä nähdä ulkopuolisen silmin.

Saarnaaja ei välttämättä itte tiedä, että mikä siellä on se mikä ihmisiä puhuttelee (H6, 2)

Erilaiset saarnat puhuttelevat erilaisia ihmisiä. Siksi saarnaajakaan ei aina tiedä, mikä saarnassa puhuttelee. Saarnaaja on voinut ajatella puhuvansa jostain aivan muusta, mutta silti jokin muu asia on ollut se vaikuttava, puhutteleva kohta saarnassa.

[P]itäis sit päästä kuulijan päähän ja miettiä mitä siellä tapahtuu (H4, 1)

⁸¹ Kupiainen 2002, 127.

⁸² Joenperä 2013, 139–140, Kupiainen 2002, 125.

⁸³ Pleizier 2010, 68.

Saarnaajan pitäisi päästä näkemään saarnan kuulijan pään sisälle ja ajatuksiin, jotta hän voisi todella sanoa, mitä saarna on saanut aikaan. Kuitenkaan saarnan kuulijakaan ei välttämättä itse tiedä, mikä saarnassa on se, mikä vaikuttaa.

Eli tavallaan ei kaikkee nähdä ja pystyttyä selittämään, mitä, millä lailla saarna vaikuttaa, tai mitä saarnan aikana ihmisissä tapahtuu – en mä tiedä – mitä ne mun sanat on – päässyt synnyttämään niissä ihmisissä, että – onks – silti joku ihminen löytänyt sieltä jotain (H2, 1–2)

Saarnaaja, eikä välttämättä kuulija itsekään, pysty näkemään ja selittämään kaikkea, mitä ja miten saarna vaikuttaa. Saarnaaja jää siis itse usein tietämättömäksi siitä, miten saarna vaikuttaa ihmisissä. Saarnan kuulija voi löytää saarnasta silti jotain.

[S]aarnan vaikutus – se ei sit aina näy tekojen tasolla, vaan myös ihmisen niinku olemuksessa ja sisimmässä (H3, 2)

Saarna ei välttämättä vaikuta näkyvästi tekojen tasolla, vaan ihmisessä sisällä, siihen miten hän kokee elämän ja vielä syvemmilläkin hänen olemuksessaan ja sisimmässään.

[Kysytty, miten saarna vaikuttaa] Tekis mieli sanoa et nyt kun en oo Jumala niin en tiedä mutta *naurahtaa* (H5, 4)

[M]utta onks se [saarna] sit todella onnistunut, jos otetaan sitten iankaikkisuusnäköalat kaikki huomioon, Jumalan valtakunnan tarkoituksien toteuttaminen, todellako se sitä palveli ja näin, silloin avautuu sellaiset sfäärit ja näkökulmat, jotka mulla ei oo hallussani (H7, 8)

Saarnan vaikutuksessa on jotain, joka jää kuitenkin ihmisiltä näkemättä. Saarnan todellista onnistumista ei mitata palautteessa tai saarnaajan kokemuksessa onnistumisesta, vaan siinä, miten se onnistuu toteuttamaan Jumalan tarkoitusta ja suunnitelmaa. Tällaiset näkökulmat ovat saarnaajan tavoittamattomissa. Vaikka saarnaaja toimii saarnassa ja tuottaa sen, liittyy saarnaan silti sellaisia piirteitä, jotka eivät redusoidu pelkästään ihmisen toimintaan, vaan saarnassa näyttäisi toimivan jotain muutakin.

5. Jumala ja saarnaaja saarnan toimijoina

5.1. Inhimillisyyden ja saarna Jumalan välittäjänä

Saarnassa inhimillisyyden ja jumalallisuus yhdistyvät. Saarna ei ole pelkästään ihmisen puhetta Jumalasta, vaikkakin ihmisen ammattitaitoa ja osaamista vaaditaan. Saarnaajan lisäksi Jumala on mukana saarnassa, ja ihminen on välittämässä niin Jumalan sanoja, tahtoa kuin armoakin. Jumalan välittäjänä toimiminen on niin koko kirkon tehtävä kuin papin virkaankin sidottu. Välittäminen tuo vastuun.

Jumala puhuu – – meille, – – kirkko on se joka välittää Jumalan sanomaa tuonpuoleisuudesta tähän, sit jos kirkko ei tee sitä niin sitten kukaan ei tee sitä, – – saarnassa on tärkeää just tää (H4, 1)

Haastateltava 4 kertoo, että Jumala puhuu meille ihmisille. Jumala ei ole siis pelkästään mikä tahansa tuonpuoleinen, passiivinen ja hiljainen tarkkailija, puheen kohde tai asia, josta puhutaan. Jumala on aktiivinen, jopa reaktiivinen. Kirkolla, instituutiolla ja löyhemmällä yhteisöllä, on tehtävänä ja jopa velvollisuutena välittää Jumalan sanomaa tähän aikaan ja paikkaan. Tämä velvollisuus syntyy siitä, että kirkolla on erityinen asema: jos kirkko ei tätä sanomaa välitä, ei tehtävää voi ottaa kukaan muukaan. Tehtävä on siis ainutkertainen. Kirkon tehtävänä on toimia tuonpuoleisuuden sanansaattajana, Jumalan äänenä maailmassa. Tuonpuoleisuuden sanomaan liittyy ajatus siitä, että kirkon tehtävänä on pitää esillä Jumalan todellisuutta, sitä, ettei kaikki typisty vain tähän maailmaan tai tähän todellisuuteen. Koko kirkko onkin rakentunut Jumalan sanan julistuksen ympärille, välittämään ja vastaanottamaan Jumalan viestiä ihmisille.⁸⁴ Lutherin mukaan kirkko voisi luopua kaikesta muusta, paitsi Jumalan Sanan saarnaamisesta ihmisille.⁸⁵

[S]aarnaajana – – on välittämässä Jumalan sanaa seurakuntalaisille (H2, 1)

Ihminen välittää sitä Jumalan sanaa ja sanomaa (H3, 1)

Ihmisen tehtävänä on olla välittämässä Jumalan sanaa niin seurakuntalaisille kuin kaikille muillekin. Haastateltavien mukaan siis tuonpuoleisen ja äärettömän Jumalan sanansaattajana, välittäjänä, toimii ihminen. Jumalan sana, jonka välittäminen on ihmisen tehtävä, voi tarkoittaa ylipäättänsä Jumalan sanoja, siis sitä, mitä Jumala sanoo. Jumalan sana voi tarkoittaa myös Raamattua, jolloin saarnaamiseen yhdistyy myös ajatus siitä, että saarnaamisen tarkoituksena on puhua Raamatun kautta ja sen avulla; kertoa ja avata Raamatun sisältöä ja

⁸⁴ Peura 2001, 94.

⁸⁵ WA 12, 37; Engemann, 2011, 439.

sanomaa. Jumalan sanalla voidaan ymmärtää tarkoitettavan myös Jumalan Sanaa, Kristusta, jota ollaan välittämässä seurakuntalaisille ja jonka sanomaa ollaan välittämässä.

[P]lystyttäis jotenkin välittämään jotain hyvin keskeistä ja olennaista siitä, että, että, että millainen tahto Jumalalla on meitä kohtaan ja miten meidän ihmisten tulis elää (H3, 2)

Saarnan tehtävä on myös välittää Jumalan tahtoa ihmisiä kohtaan. Jumalan tahto voidaan ymmärtää niin, että saarnan tehtävänä on kertoa, mitä Jumala haluaa ihmisten tekevän ja miten ihmisten tulisi elää, eli minkälaisia asioita pitää tehdä tai jättää tekemättä. Tällä tavoin ihminen on välittämässä Jumalan tahtoa ja toimintatapoja seurakuntalaisille. Toisaalta Jumalan tahto voidaan ymmärtää myös sitä kautta, mitä Jumala tahtoo ihmisten hyväksi tehdä.

Saarna – – sen – – viimeisin tarkoitus o[n] kuitenkin tuoda sitä Jumalan armoa (H2, 1)

Saarnan viimeisin, siis olennaisin, tarkoitus on tuoda eli välittää Jumalan armoa. Tällöin saarnan tehtävä on toimia armonvälineenä, eli tutummin sakramenttina. Tällainen saarnan kohottaminen lähes sakramenttien joukkoon on luterilaisuudelle ominainen piirre, ja kertoo asemasta, joka saarnalla on luterilaisuudessa. Saarna on ehtoolliseen ja kasteeseen verrattava kirkolle annettu työkalu ja väline. Armonvälineissä Kristus ottaa pois ihmisen synnin ja antaa tilalle oman pyhyytensä.⁸⁶

Sariolan mukaan edellä mainitun kaltainen ajatus pohjautuu vähintään Lutherin kirjoituksiin asti. Lutherin mukaan saarna ei ole vain sen opettamista, mitä armo on, vaan sen lahjoittamista ja todeksi tekemistä. Saarnassa ei vain viitata johonkin armoon ja kerrota siitä, vaan se tuodaan ihmisten ulottuville.⁸⁷ Saarna siis heijastelee luterilaista pelastuskäsitystä: saarnan kuulijalla, armon vastaanottajalla, ei ole sinänsä mahdollisuutta tehdä mitään tuon armon kuulemiseksi ja vastaanottamiseksi, vaan saarna toimii kuulijasta riippumatta, kuulijan ulkopuolelta.

Mä koen, että Jumala puhuu saarnaajien kautta (H3, 1)

Jumala puhuu siis suoraan saarnaajien kautta. Ihminen ei pelkästään hapuile sanoja Jumalasta tai yksin pohdi Jumalan tahtoa, vaan saarnan sanoissa, ajatuksissa tai saarnaajan olemuksessa on jotain sellaista, johon Jumala on suoraan vaikuttanut ja jota Jumala suoraan käyttää omana viestintävälineenään.

⁸⁶ Armonvälineistä kirjoittaa Komulainen, 2001, 157.

⁸⁷ Sariola 1975, 18.

Tämä ajatus sisältyy vahvasti luterilaiseen oppiin ja kirkon normatiivisiin ohjeisiin. Saarna ei ole pelkästään puhetta Jumalasta, vaan se on myös Jumalan puhetta seurakunnalleen, saarnan kuulijajoukolle.⁸⁸ Saarnajalla olisi periaatteessa oikeus sanoa saarnansa aluksi ja sen keskellä, ”Kuulkaa, näin sanoo Herra”. Kuitenkin Huovisen mukaan tällaiseen ajatteluun liittyy suuria riskejä, ja tällaisen ajattelun tulisi johtaa suureen nöyryyteen. Huovinen vertaa tilanteeseen, jossa maan suurlähettiläs saa oikeutuksensa maan presidentiltä, mutta ei ole tämä presidentti ja hänen tulee totella tätä presidenttiä, tai muuten joutuu vaikeuksiin. Suomen suurlähettiläs puhuu Suomen nimissä, mutta suuri oikeus tuo suuren velvollisuuden.⁸⁹

Jumala voi toimia meidän ihmisyytemme kautta (H6, 1)

Jumalan toimintaa ei voi hallita. Jumalalla on mahdollisuus toimia ihmisyyden kautta, mutta Hän ei ole mitenkään velvoitettu siihen tai sitä ei ainakaan pysty hallitsemaan. Jumalalla on täydellinen itsevaltius siihen, valitseeko Hän toimivansa vai ei. Kuitenkaan Jumala ei pelkästään käytä ihmistä kuorena toiminnalleen, vaan toimii ihmisen kautta. Ihminen ei ole kuin robotti, jonka Jumala ottaa käyttöönsä, vaan Hän käyttää ihmisten omaa toimintaa ajaakseen omaa asiaansa.

[Ihminen toimii] enemmän kuin välikappaleena! Ei niin, että Jumala puhuu ja minä toistan sen, ei tietenkään vaan se tulee mun elämäkokemuksen ja elämäntilanteen läpi (H1, 2)

Vaikka ihminen on välittäjä ja Jumala voi puhua ihmisen kautta, ei ihminen ole vain välikappale, ikään kuin vahvistin tai kääntäjä, joka vain ilmoittaa suoraan sen, mitä Jumala on saarnaajalle ilmaissut. Välittämiseen kuuluu ajatus siitä, että Jumalan viesti suodattuu saarnaajan elämäkokemuksen ja hänen koko ihmisyytensä läpi myöskin siksi, että se olisi vastaanottajalle helpommin vastaanotettavissa. Näin ollen Jumalan sanoma kontekstualisoituu saarnaajan kautta siihen aikaan ja paikkaan, jossa saarna puhutaan.

Saarna on yksi niistä välineistä, jonka avulla Jumala puhuu ja toisaalta jonka kautta kirkko välittää Jumalan sanomaa. Kuitenkin saarnavirka on yksi kirkon tunnustuksen mukaan tärkeimmistä välineistä tämän sanoman välittämiseen.⁹⁰ Haastateltavat tunnustivat saarnaviran käsitteen, mutta lähestyivät sitä hieman eri näkökulmista. Kaikki haastateltavat kytkivät saarnaviran niin oppineisuuteen kuin itse jumalanpalveluksen saarnaamiseen.

⁸⁸ Palvelkaa Herraa iloiten 2009, 15.

⁸⁹ Huovinen 2015, 207–208.

⁹⁰ CA V.

Haastateltava 1 painotti, että saarnavirka sisältää kaiken opettamisen ja puhumisen, mitä papin työssä on paljon. Haastateltava 2 katsoi, että saarnavirka ilmenee juuri siinä, että vihitylle papille kuuluu saarnaaminen ja papit pääsääntöisesti saarnaavat. Haastateltava 3 katsoi saarnavirkaan liittyvän velvollisuuden pitää ”Raamatun sanomaa” esillä ja opettaa siitä ja sen merkityksestä. Haastateltava 4 painotti yleistä pappeutta ja painotti, että vihityillä papeilla on erityinen velvollisuus varmistaa, että sillä alueella, jossa he toimivat, julistetaan ”Jumalan ihmeellisiä tekoja”. Haastateltava 5 ei tunnistanut saarnavirkkaa itsellensä sopivaksi, vaan hänestä pappeus pitäisi ymmärtää paljon laajemmaksi asiaksi kuin pelkäksi saarnaviraksi. Haastateltava 6 näki termissä historian painolastia, mutta kytki termin myös nykyaikaan sopivaksi. Hänen mukaansa pappien erityinen tehtävä on tutustua niin Raamattuun kuin kristilliseen perinteeseen ja sitä kautta tuoda evankeliumin sanomaa tähän päivään. Haastateltava 7 näki saarnaviran niin opettamisen kuin hengellisen johtajuuden osoittamisen välineenä. Hänen mukaansa papin on hyvä tuntea Raamattu ja kristillisen uskon ja opin historiaa, jottei jää aivan alakynteen, mikäli näiden tietojen parissa joku yrittää haastaa.⁹¹ Saarnavirka – ja papin virka yleisemmin – on erityinen asema ja seurakuntalaiset arvostavat pappejaan. Kyseessä ei ole valta-asetelma, vaan pappien oppineisuuden arvostamista.⁹² Arvostus liittyi myös Jumalan sanan julistamiseen ja esillä pitämiseen, Jumalan äänenä toimimiseen, josta myös haastateltava 7 puhui:

[S]aarnavirka liittyy Johanneksen evankeliumin loppulukuun, – – kun Jeesus kohtaa Hänet kolme kertaa kieltäneen Pietarin ja kysyy että ”Pietari... Simon, Johanneksen Poika, rakastatko sinä minua enemmän kuin nämä toiset?” ”Rakastan, Herra sinä tiedät että olet minulle rakas”. ”Kaitse minun lampaitani – – kolme kertaa Jeesus kysyy, ja siinä on saarnavirka, on tämä lauma, on ylipaimen, on paimenet, jotka tietävät että, ja jotka kantavat merkkiä etteivät ole ylipaimenia, se stola on merkki siitä – – mutta toimittavat Hänen virkaansa, ja sitä laumaa ohjataan tämän paimenen äänellä, saarnavirka on sen äänen käyttämistä – – se tarkoittaa että pitääkää heidät hengissä, ihminen ei elä vain leivästä vaan jokaisesta sanasta joka Jumalan suusta lähtee ja saarnaviran on toimitettava tätä leipää seurakunnalle (H7, 5–6)

Saarnavirka kytkeytyy haastateltavalla Raamatun kertomukseen, jossa ylösnoussut Kristus kohtaa Pietarin ja muut opetuslapset. Pietari oli pääsiäisenä kolme kertaa kieltänyt tuntevansa Jeesuksen, ja kolme kertaa Jeesus kysyy, rakastaako Pietari Jeesusta. Pietarin aina vastatessa rakastavansa Jeesus kehottaa häntä ruokkimaan ja kaitsemaan Jeesuksen lampaita.⁹³ Saarnavirassa on siis kyse siitä, että paimenet eli papit toimittavat Kristuksen virkaa, käyttävät Paimenen, eli Kristuksen ääntä, jonka avulla he ohjaavat laumaa. Papit kantavat myös

⁹¹ H1, 1–2; H2, 1; H3,1; H4, 1–2; H5, 1–2; H6, 1; H7, 5.

⁹² Kupiainen 2002, 130–131.

⁹³ Kertomus löytyy Joh 21:15–18.

jumalanpalveluksessa asua, stola, merkinä siitä, että he ovat Kristuksen ohjauksessa.⁹⁴ Äänen käyttämisellä toimitetaan niitä sanoja, jotka lähtevät Jumalan suusta kuuntelevalle seurakunnalle, joka pysyy niiden kautta hengissä. Saarnavirka on vastuullinen tehtävä, sillä sen on toimitettava näitä sanoja. Saarnaajan tehtävänä on hoitaa Jumalan lammaislaumaa, olla apupaimenena.

Saarnavirkaan liittyen Huovinen katsoo, ettei Jumala asettanut pelkästään kirkkoa saarnaamaan ja julistamaan, vaan että Jumala on asettanut myös erityisen saarnaviran, josta myös haastateltavat puhuivat. Saarnavirka on Lutherin mukaan yksi kirkon tuntomerkeistä. Tämä johtaa myös siihen, että kuten kirkko on Jumalan sanansaattaja, on myös jokainen saarnavirkkaa eli papin virkaa toimittava Kristuksen edustaja. Kun katoliset katsoivat (ja katsovat), että paavi on Kristuksen sijainen maan päällä, katsoivat luterilaiset reformaattorit, että jokainen saarnaaja on Kristuksen sijainen ja edustaja.⁹⁵ Näin ollen saarna ei ole pelkästään saarnaajan omaa puhetta ja oman viisauden välittämistä. Saarnaaja saa auktoriteettinsa Kristukselta, kirkon kautta. Saarnaajan hengellistä auktoriteettia on kutsuttu vieraaksi vallaksi (lat. *potestas aliena*), korostamaan sitä, että se on nähty lainaksi saaduksi. Kirkko ja seurakunta kutsuu ja vihki sanan palvelusvirkaan. Pappisvirka ei ole myöskään kenenkään ihmisen hallussa, vaan se on aina vain viranhoitajan ”hoidossa”. Saarnaaja ei ole hoitamassa omaa laumaansa tai omaa etuaan, vaan aina lähettäjensä asiaa.⁹⁶ Näin saarnassa ihminen toimii jumalallisen todellisuuden, Jumalan sanan ja sanoman välittäjänä.

5.2. Jumalallinen olemus saarnassa

[Saarnassa] puhutaan niin kuin ihminen ihmiselle vaikka siinä on myös se jumalallinen olemus (H2, 3)

Saarna vaikuttaa ulkoisesti tavalliselta puheelta, vaikka aihe saattaa viitata Jumalaan ja uskonasioihin. Saarna on ihmisen tuottamaa inhimillistä puhetta, se on ihmisen puhetta ihmisille. Kuitenkin saarnan nähdään poikkeavan myös kaikesta muusta puheesta, sillä siinä on myös jumalallinen olemus⁹⁷. Saarnassa on siis yhdistyneenä jumalallinen olemus inhimilliseen puheeseen. Haastateltava ei suoraan tarkemmin avaa, millä tavalla jumalallinen olemus on mukana saarnassa.

⁹⁴ Stola.

⁹⁵ Huovinen 2015, 205–206.

⁹⁶ Huovinen 2015, 207–208; Peura 2001, 95.

⁹⁷ Olemuksella tarkoitetaan filosofiassa niitä asioita, jotka takaavat jonkin olion tai asian pysyvyyden ja erottavat sen muista olioista ja asioista. Olemuksesta kirjoittaa muun muassa Riku Juti kirjassaan *Johdatus metafysiikkaan* (2001, Gaudeamus : Helsinki) sivulta 214 eteenpäin.

Saarnassa sekoittuu inhimillinen ja jumalallinen ja – Raamatun tekstit – vahvasti tuo jumalallista puolta esille (H3, 1)

Saarnassa siis sekoittuvat jollakin tavalla inhimillinen ja jumalallinen puoli ja puhe. Sekoittumiseen liittyy ajatus, ettei voida erotella, mikä saarnassa on inhimillistä puhetta ja mikä jumalallista puhetta. Sekoittumisen voidaan ajatella myös liittyvän siihen, että inhimillinen ja jumalallinen puoli kietoutuvat yhteen myös yksittäisissä sanoissa, ajatuksissa ja muissa asioissa. Erityisesti Raamatun tekstit, niiden lukeminen ja niihin viittaaminen tuovat esille jumalallista puolta, ovathan nekin niin jumalallisia kuin inhimillisiä.

[S]e Jumala on jotenkin kätkeyty siihen – inhimillisyyteen (H4, 2)

Jumala, jumalallisuus on kätkeyty ja kätkeytynyt saarnan inhimillisyyteen. Ei voida siis erottaa tai löytää saarnan jumalallisia ulottuvuuksia, vaan ne ovat kätkössä ja näkymättömissä, mutta kuitenkin läsnä. Kätkössä olevaa ei voi välttämättä löytää, mutta se sisältyy siihen.

Näissä lausumissa on yhtymäkohtia niin sanottuun Khalkedonin kristologiaan, jonka mukaan Kristuksessa inhimillinen luonto ja jumalallinen luonto yhdistyvät ”sekoittamatta, muuttamatta, jakamatta ja erottamatta”. Näin ollen Kristuksessa on sekä ihmisyyttä että jumaluus. Sariolan mukaan samoin saarnan kohdalla voidaan ajatella, että ihmisen ja Jumalan sanat ovat ”sekoittamatta, muuttamatta, jakamatta ja erottamatta”.⁹⁸ On mahdollista, että näissä lausumissa näkyy kaikuja tästä kristologisesta käsityksestä. Vaikka haastateltava puhui sekoittumisesta, ei hän luultavasti ajatellut tai ottanut kantaa suoraan Khalkedonin näkemykseen tai käyttänyt sanoja samalla täsmällisyydellä kuin kyseisessä kirkolliskokouksessa käytettiin. Kuitenkin on selvää, että näissä lausumissa näkyy yhtymäkohtia tähän oppiin.

[S]aarna on – sanoman tähän päivään tuomista, se tulis lihaksi tähän päivään. (H1, 1)

Saarnan tarkoituksena on tuoda Jumalan sanoma tähän päivään. Sanoman pitäisi tulla lihaksi, inkarnoituja. Tällöin koko saarna on viittausta oppiin inkarnaatiosta, Jumalan tulemistä ihmiseksi, kahden luonnon yhdistymistä yhdessä kohteessa. Jeesuksessa Kristuksessa jumalallisuus ja inhimillisuus yhdistyivät. Inkarnaatiossa myös jumalan puhe sekoittui

⁹⁸ Sariola 1975, 25.

ihmisen puheeseen. Kun Jumala syntyy ihmiseksi, tulevat Jeesuksen sanatkin jumalalliseksi puheeksi. Tällaisesta sekoittumisesta on myös merkkejä evankeliumien kertomuksissa, joissa Jeesuksen ensimmäiset seuraajat eivät erottaneet Jeesuksen jumalallista luontoa inhimillisestä luonnosta. Samalla tavalla nämä luonnot ovat saarnassa tulleet lihaksi ja yhdistyneet toisiinsa. Saarnassa inhimillinen ja jumalallinen yhdistyy ja saarna inkarnoituu, tulee lihaksi eli läsnäolevaksi, todelliseksi ja vaikuttavaksi.⁹⁹

Siinä [saarnassa] varmaan tapahtuu [olemuksen muutos], vaikka me emme puhu [saarnan kohdalla] – olemuksen muutoksesta, transsubstantiaatiosta [sic], me puhutaan siitä ehtoollisen kohdalla (H7, 6)¹⁰⁰

Saarnassa ei näy pelkästään Khalkedonin kristologia, vaan myös ehtoollisteologia. Saarnassa nähdään tapahtuvan samanlainen olemuksen muutos, vaikka siitä ei yleisesti puhuta saarnan kohdalla. Saarnassa siis inhimillinen olemus muuttuu jumalalliseksi, vaikka sen ulkoinen muoto ei muutu millään tavalla. Saarnan olemus, siis se mitä se syvimmillään on, on silloin jumalallista puhetta seurakunnalle. Näin saarnassa on sekä jumalallinen että inhimillinen puoli. Saarnan olemuksellista muutosta ei voida mitata millään tavalla, mutta kuitenkin siihen sisältyy muutos.

[V]aikka tavallaan lähtötilanteessa ei olisi yhtään mitään jumalallista niin siitä huolimatta Jumala voi kääntää sen, tai jonkun osan siitä, jumalalliseksi – jumallisuutta voi olla siinä ite siinä puhumistilanteessa tai sitten niissä tekstin ajatuksissa (H6, 2)

Saarnan lähtötilanteessa, kun puhetta on valmisteltu ja tehty, ei siihen ole laitettu mitään jumalallista. Näin ollen saarnan perimmäisyytenä on ihmisen teko ja toiminta. Kuitenkin Jumala voi muuttaa saarnan joko kokonaan tai osittain jumalalliseksi, ottaa saarnan omaan käyttöönsä. Saarnan jumalallista puolta voi olla siis havaittavissa itse puhumistilanteessa, siinä vaiheessa, kun saarna pidetään, mutta yhtä hyvin saarnan jumalallinen ulottuvuus voi olla tekstin ajatuksissa, eli vaikka teksti luettaisiin myöhemmin, voi se vielä silloinkin sisältää jumalallista ulottuvuutta. Saarnan jumalallista puolta ei ole siis sidottu pelkästään puheaktiin, vaan myös saarnan tekstiin.

[E]mme voi omilla sanoillamme, nokkeluudellamme emmekä millään uutta elämää herättää, tai sitä ylläpitää, mutta kun me uskollisina tehtävällämme toimimme, voimme ajatella Jumalan lupauksiin luottaen, että Hän käyttää myös sitä sanaa, – Hänän hyviin [sic] tarkoitusperiensä toteuttamiseksi,

⁹⁹ Sariola 1975, 16–17; Pihkala, 1996, 124.

¹⁰⁰ Vaikkakaan luterilaisessa teologiassa perinteisesti ei ole puhuttu transsubstantiaatiosta, on luterilainen ehtoollisteologia hyvin lähellä transsubstantiaatiota vaikkakin sillä erotuksella, että ehtoollisaineiden olemus ei luterilaisessa reaaliapresenssissä muutu, vaikkakin Kristuksen ruumis ja veri ovatkin ehtoollisaineissa todellisesti läsnä. Luterilaisesta ehtoollisteologiasta on kirjoittanut muun muassa Gassmann & Hendrix *Johdatus luterilaiseen tunnustukseen* (2005 suom. Tiina Ahonen & Jaakko Rusama, Kirjapaja : Helsinki).

silloin se jumalallinen ulottuvuus siinä on, mutta se ei oo vähääkään meidän hallittavissa. Jos me puhumme aivan omiamme, niin silloin todennäköisesti se ei ruoki sillä tavalla kuin tarkoitus on, mutta jos me puhumme, – – innoituksesta rehellisesti, mutta myös rakkaudellisesti siitä mikä, me uskomme että tehtävä on, niin on mahdollista että Pyhä Henki ottaa sen käyttöönsä (H7, 6)

Saarnan jumalallista puolta ja sen tehtävää ei voi millään inhimillisyyden keinoilla tuoda esille tai saada toimimaan. Ei ole mitään sanayhdistelmää tai rukousta, jolla Jumalan saisi toimimaan ihmisen sanojen kautta. Kuitenkin saarnaaja voi luottaa siihen lupaukseen, joka ihmisille on annettu, että Jumala käyttää ihmisten sanoja. Jumala käyttää ihmisten sanoja omiin tarkoituksiinsa, jotka tietysti saattavat olla ihmisiltä salassa, ja silloin kun Jumala sanoja käyttää, on niissä mukana jumalallinen ulottuvuus, jumalallinen olemus.

Jumalallinen puoli ei kuitenkaan ole laisinkaan ihmisten hallittavissa. Ihminen ei voi millään tavoin varmistua siitä, että Jumala käyttäisi näitä saarnan sanoja. Kuitenkin ihminen voi estää Jumalaa käyttämästä saarnaa: jos ihminen puhuu aivan omia asioitansa oman mielensä mukaan, ei siis Jumalasta ja jumalallisia asioita, tai kirkon uskon ja opin mukaan, niin silloin Jumala ei käytä kyseisen saarnan sanoja. Jos taas ihminen puhuu rehellisesti ja rakkaudellisesti siitä, mikä on uskon mukaista, niin on mahdollista, että Jumala käyttää saarnaajan sanoja. Kuitenkin Jumalalle jää täysi itsevaltius käyttää tai olla käyttämättä näitä sanoja.

Siinä, mitä haastateltava sanoi, on nähtävissä kaikuja luterilaisesta kaksinkertaisesta predestinaatiosta, joka liittyy pelastumiseen. Opin mukaan Jumala valitsee pelastuksesta osalliset, mutta ihmisellä on mahdollisuus kieltäytyä ja estää tuo pelastus. Samalla tavalla Jumala valitsee mitä käyttää saarnasta, mutta ihminen voi omalla toiminnallaan estää Jumalan toiminnan omassa puheessaan.

Sariola kirjoittaa, että saarna tulee Jumalan puheeksi vasta, kun Pyhä Henki ottaa sen työvälineekseen.¹⁰¹ Saarnan täytyy siis tulla Jumalan välineeksi voidakseen toimia tässä maailmassa. Tällöin saarnan jumalallinen toiminta tapahtuu vain, mikäli Pyhä Henki, Jumalan kolmas persoona, valitsee ja päättää käyttää saarnaa. Ihmisen sanavalinnat tai asenne eivät suoraan vaikuta siihen, päättääkö Jumala toimia ihmisen sanojen kautta.

5.3. Jumala johdattaa saarnaajaa

Jumala vaikuttaa saarnan valmistukseen jo ennen itse saarnatilannetta. Vaikka saarnan valmistaminen on inhimillistä ja kovaakin työtä, on Jumala siinä mukana:

”usein kyllä jää sellainen tunne [saarnanvalmistuksesta] että – – ei oikein oma järki johtanut eteenpäin, että jostakin nyt tuli, – – mutta se on useimmiten tosi tää, että Jumala nyt antoi jotain, mä jotenkin uskon,

¹⁰¹ Sariola 1975, 20–21.

että muutenkin tässä elämässä niistä ajatuksista mitä meillä on aika paljon Jumala syöttää niitä meille (H5, 5–6)

Haastateltavalle jää usein saarnanvalmistuksen jälkeen sellainen tunne, ettei hän omalla järjellään ja työllään kuitenkaan saavuttanut saarnaan kirjoitettua asiaa, vaan jumalallinen ohjaus ohjasi häntä eteenpäin. Ajatus saarnaan tulee jostakin täysin yllättäen. Haastateltava näkee, että tällaiset yllättävät saarnaa eteenpäin vievät ajatukset tulevat Jumalalta. Kuitenkaan haastateltavan näkemyksessä saarnan valmistus ei ole sinänsä mitenkään erityinen tilanne: Jumala voi antaa, jopa suoraan syöttää ihmisen päähän ajatuksia myös elämän muissa tilanteissa eikä pelkästään saarnan valmistuksen aikana. Jumala ohjaa saarnaajaa siis saarnan valmistuksessa, mutta myös muutenkin ihmiselämässä.

Huovinen näkee, että saarnaajalle voidaan antaa sanat, mutta ei kuitenkaan niin, että saarnaajan ei tarvitsisi itse tehdä mitään. Saarnaajan on samaan aikaan ajateltava, että saarna on kokonaan hänestä itsestään kiinni, mutta kuitenkin niin, että kaikki on Jumalan antamasta siunauksesta kiinni. Henki voi antaa oikeat sanat, mutta ei ilman saarnan kirjoittajan omaa työtä ja panosta.¹⁰²

[S]iihen haudatteluprosessiin liittyy se et kyl mä paljon rukoilen, et mitä Jumala toivois et mä puhuisin saarnassa (H3, 3)

[S]aarnanvalmistelut aloitan et mä rukoilen – – että mä osaisin sanoa jotain sellaista mitä Jumala haluais mun kautta että sille seurakunnalle sillä hetkellä puhuttais (H2, 2)

Saarnan valmistusprosessiin kuuluu myös se, että rukoilee Jumalalta, mitä Hän haluaisi saarnassa puhuttavan. Siinä, mitä haastateltavat kertovat, ei käy ilmi, miten Jumala osoittaa sen, mutta se liittyy siihen, että Jumala ohjaisi saarnaajan ajatuksia sellaiseen suuntaan, että saarna voisi puhutella mahdollisimman monia. Jumala ei kuitenkaan välttämättä anna sanoja suoraan, mutta johtaa ihmisen ajattelemaan siihen suuntaan, mihin Jumala haluaisi saarnaa vietävän.

Tällaiseen pohdiskeluun ja rukoukseen saarnan äärellä myös jumalanpalveluksen ohje kannustaa. Saarnan valmistuksen pohjalla pitäisi olla kysymys: ”Mitä Jumala tahtoo tässä tekstissä ja minun välitykselläni sanoa juuri näille kuulijoille?” Samalla ohjataan myös rukoilemaan osana saarnan valmistusta.¹⁰³ Myös Peuran mukaan saarnaan valmistautumiseen ja tekstin kirjoittamiseen kuuluu ”jatkuva rukous ja Pyhän Hengen avuksi huutaminen”.¹⁰⁴

¹⁰² Huovinen 2015, 265–266.

¹⁰³ Palvelkaa Herraa iloiten, 94.

¹⁰⁴ Peura 2001, 109.

Rukoilen aina kun saarnaa teen, että Jumala tämän saarnan avulla, mitä minä teen, että Hän antaisi semmoisia sanoja että, – – näiden [sanojen] kautta tapahtuis jotain semmosta, mikä on tärkeää ja merkitsevää, siis joillekin ihmisille tuolla kirkossa, että Hän tietää sen, missä tilanteessa nämä ihmiset elämässään ovat, vähän toisella tavalla kuin minä tiedän, ja että hän käyttäis minua hyväkseen siinä tilanteessa, että siinä vois välittyä se mitä siel jotkut oikeesti tarvitsee, niin mä jättäydyn sen varaan että se ei oo minusta kiinni, että minä pyydän ja jätän ovet auki ja luotan siihen että Jumala toimii niin kuin Hän tahtoo. (H5, 2-3)

Jumala ei pelkästään johdata saarnaajan sanoja, vaan myös antaa sellaisia sanoja, joiden kautta voisi tapahtua jotakin tärkeää ja merkittävää. Sanat voivat siis itsessään jo vaikuttaa ihmisiin eri tavoilla. Jumala tietää paremmin kuin saarnaaja, minkälaisessa tilanteessa kukakin on tulossa kirkkoon, joten Jumala pystyy jo etukäteen vaikuttamaan saarnan sisältöön. Jumala siis pystyy ohittamaan ihmisen tietoisien toiminnan ja kirjoituttaa ihmisen kautta saarnaan sellaista, mikä olisi oikeasti hyödyksi ja merkityksellistä kuulijoille. Tämä on saarnaajalle myös helpotus, sillä hän voi jättäytyä luottamaan siihen, että Jumala toimii. Ihminen voi pyytää ja mahdollistaa, mutta Jumala on kuitenkin lopullinen toimija.

Tällaiseen luottamukseen myös Sariola viittaa kirjassaan. Luottamukseen siihen, että Pyhä Henki voi johdattaa saarnaajaa, ei pitäisi tehdä ihmistä passiiviseksi, vaan nimenomaan aktiiviseksi. Ihminen on kuitenkin se, joka joutuu saarnansa tekemään sekä puhumaan, mutta Jumala voi siihen Pyhän Henkensä kautta vaikuttaa ja saarnaaja voi luottaa siihen, että saarnalla voi olla vaikutus virheistä huolimatta.¹⁰⁵

Jumala johdattaa saarnan tekemisessä niin että se voi olla siunauksena vaikka jälkikäteen luettuna (H6, 2)

Jumala ei siis ota huomioon pelkästään niitä kuulijoita, jotka saarnalla on sillä hetkellä, kun se ensimmäistä kertaa pidetään, vaan Jumala voi vaikuttaa saarnaan pitkälläkin aikavälillä, jolloin se ei välttämättä avaudukaan ensimmäisellä saarnakerralla. Tällaiseen käsitykseen nojautunee postillojen, saarnojen kokoelmateosten, asema sekä suuri suosio entisaikoina.

5.4. Jumalan toiminta saarnan kautta

Jumala ei pelkästään puhu saarnaajien kautta tai vaikuta saarnaan, vaan voi myös toimia aktiivisesti saarnan kautta:

Jumala ite tekee työtään siinä [saarnassa], vähän niin kuin sakramenteissa samalla – – tavalla (H4, 1)

Jumalan työ saarnassa on täysin Jumalan omassa vallassa. Saarnassa ja sakramenteissa on jotain samankaltaista. Saarnassa voidaan nähdä yhteys sakramenteihin, ehtoolliseen ja kasteeseen, joissa myös Jumala itse tekee työtään sakramentin toimittajasta riippumatta.

¹⁰⁵ Sariola 1975, 23.

Sakramenttien toimittajan ominaisuuksilla ei ole vaikutusta sakramenttien pätevyyteen, vaan ne ovat kokonaan Jumalan työtä.¹⁰⁶ Saarna onkin sakramentaalista sanaa. Tässä sanassa siis yhdistyy jumalallinen ja inhimillinen, mutta se toimii ikään kuin sakramentti, armonvälineenä ja uskon synnyttäjänä ja vahvistajana.

Jumala vaikuttaa sen saarnan – – kautta, kaikissa niissä ihmisissä jotka sen kuulee, niin saarnaajassa kuin niissä jotka sitten kuuntelee sitä saarna (H3, 1)

Saarna ei ole pelkästään puhuttua, passiivista sanaa, jossa on sekä inhimillinen että jumalallinen puoli. Saarna on myös aktiivista, toimivaa puhetta, jonka kautta Jumala toimii ja vaikuttaa ihmisissä. Saarnan vaikuttavuus ei kohdistu pelkästään seurakuntalaisiin, vaan myös saarnaajaan, joka on työstänyt saarnan. Saarnan kuulijana hän on myös saarnan vaikutuksen alla. Toisaalta saarnaan on myös yhdistynyt jumalallinen puoli, jolloin saarna on jo puhuttaessa eri saarna kuin kirjoitettu. Saarnan saarnaajasta ulkopuolinen, jumalallinen, puoli tulee tästä vaikutuksesta hyvin esille. Saarnaaja on saarnastaan ulkopuolinen, myös oman saarnansa kohde. Saarnan ulkopuolistumisen mahdollistaa se, että saarnassa yhdistyy inhimillinen ja jumalallinen, ihmisen ja Jumalan työ. Jumala ottaa saarnan käyttöönsä, eikä saarnaaja jää silloin saarnan tasolle, vaan ikään kuin saarnan alapuolelle. Saarnan kautta tulevat Jumalan lupaukset ja kehotukset koskevat tällöin myös saarnaajaa itseään.

[S]e työ mikä tapahtuu ku saarna puhutaan ja otetaan vastaan niin se ihme mikä siellä tapahtuu niin se on ehkä sitä jumalallista (H4, 2)

Saarna on aina ihmisen puhuma puhe. Kuitenkin saarna puhuttaessa ja kuunneltaessa ihmisessä voi tapahtua erilaisia ihmeitä, ja nämä ihmeet ovat Jumalan aikaansaamaa. Saarna kuunneltaessa ihminen ei ole siis pelkästään objekti, jolle puhutaan, vaan hän on myös aktiivinen vastaanottaja. Tässä näkyy kaikuja luterilaisesta kaksinkertaisesta predestinaatiosta. Ihminen ei voi valita, onko hän Jumalan vaikutuksessa, mutta ihminen voi valita olla vastaanottamatta sitä ihmettä ja sanomaa, mitä Jumala yksittäiselle kuulijalle ja koko yhteisölle tarjoaa. Ihminen on siis jumalallisen vaikutuksen alla, mutta hän voi omalla toiminnallaan estää ja kieltäytyä Jumalan vaikutuksesta.

[E]vankeliumi mikä lopulta sen ihmeen tekee, et ei siinä auta kikkailu – – [E]vankeliumi voi koskettaa ihmisiä ja muuttaa elämää. Mut se muutos – – se on tärkeätä, mut siinä ei voi pappina lopulta kauheesti vaikuttaa, et siinä on se Jumalan ihme, jumalallisuus mikä siinä vaikuttaa (H4, 1–2)

¹⁰⁶ CA VIII.

Evankeliumilla voidaan viitata evankeliumitekstiin, mutta tässä se pitää ymmärtää tarkoittavan ilosanomaa, hyvää sanomaa Kristuksesta, Jumalan sanomaa. Evankeliumi on siis sellainen asia, joka voi olla muuttamassa ihmisen elämää. Mikäli jonkinlainen muutos tapahtuu evankeliumin ansiosta, on se jumalan vaikutusta ihmisessä. Ihmeeseen ja muutokseen ei voi saarnaajana toimiva henkilö juuri millään tavalla vaikuttaa, vaan se jää Jumalan ihmeeksi. Ihminen voi yrittää erilaisilla puhetaidollisilla keinoilla tai muilla elämyksellisillä tavoilla vahvistaa tai vaikuttaa sanoman perille menoon, mutta loppujen lopuksi kyseessä on Jumalan sanan ja sanoman aikaansaama ihme. Ihminen jää siis toimijana ikään kuin välittäjän asemaan, jolla ei ole aktiivista roolia ihmeen ja muutoksen aikaansaamisessa. Haastateltava ei kuitenkaan erittele, minkälaisesta Jumalan ihmeestä on kyse.

Asiaa voi kuitenkin lähestyä myös toisesta näkökulmasta:

[M]ä aattelen että ihmisenä mun tehtävänä on poistaa niitä kuulemisen – esteitä, jotka on sen ihmisen kuulemisessa, ne esteet voi olla semmosia ihan et konkreettisia että kuuluu hyvin mitä puhun ja ja että se kieli on sellaista että hän ymmärtää mitä mä puhun, mutta Jumalahan sen vaikuttaa sen miten se sana vaikuttaa, onks se sit iloa, toivoa, rohkasua, mitä se sitten on. (H1, 1)

Vaikka Jumalan tehtävänä ja työnä on vaikuttaa kuulijoissa, ei saarnaajakaan jää täysin osattomaksi ja ilman roolia. Saarnaajan tehtävänä on vaikuttaa siihen, että kuulijat todella kuulisivat Jumalan äänen ja tätä kautta Jumala pystyisi vaikuttamaan. Nämä esteet voivat olla henkisiä tai hengellisiä, mutta myös konkreettisia ja teknisiä. Saarnaajalla on kuitenkin tärkeä rooli toimia ikään kuin puskutraktorina, raivata tietä, jotta Jumala voi toimia. Kuitenkin lopulta saarnan vaikuttavuus saarnan kuulijassa on Jumalan kädessä. Jumalan vaikutuksena nähdään iloa, toivoa ja rohkaisua. Ihmisessä tapahtuva muutos voi olla siis muutosta mielentilassa.

Saarnalla nähtiin myös paljon muita vaikutuksia. Nämä vaikutukset ja muutokset voidaan nähdä Jumalan ihmeinä. Saarna antaa ihmisille rohkeutta, esimerkiksi elää kristittyinä jokapäiväistä elämää.¹⁰⁷ Jokapäiväinen elämä kristittyinä kutsuu välittämään muista ihmisistä, koko luomakunnasta ja omasta suhteestaan Jumalaan. Saarna ei ole siis pelkästään kokoontumista kuulemaan Jumalan sanomaa, se on myös lähettämistä ja lähtemistä kulkemaan uusin voimin uuteen viikkoon. Saarna voi myös vaikuttaa ihmisen elämässä, jos se rohkaisee ihmistä toimimaan paremmin ja rakastavammin läheisiään kohtaan.¹⁰⁸ Tällöin saarna muuttaa ihmisen elämää sekä monen hänen lähellään olevan ihmisen elämää. Saarna

¹⁰⁷ H4, 1; H6, 4.

¹⁰⁸ H5, 4.

voi myös lohduttaa, sillä se puhuttelee ihmisen ydintä.¹⁰⁹ Lohduttaja onkin yksi Pyhän Hengen nimityksistä, joten luontevasti myös lohduttaminen kuuluu saarnan vaikutuksiin ihmisissä. Saarnan tehtävä on olla sielunhoidollinen.¹¹⁰

Näin ollen kaikki nämä vaikutukset voidaan nähdä Jumalan työnä ihmisessä:

[S]e mitä niissä ihmisissä tapahtuu sen jälkeen, niin se voisi olla sitä jumalallista. Eli tavallaan ei kaikkea nähdä ja pystytä selittämään, mitä, milläläilla saarna vaikuttaa, tai mitä saarnan aikana ihmisissä tapahtuu, niin ehkä se voisi olla sellaista jumalallista, mitä niissä, minkä vaikutuksen se saarna saa niissä ihmisissä aikaan (H2, 1)

Kaikkea sitä, miten saarna vaikuttaa tai mitä ihmisissä tapahtuu saarnan aikana, ei pystytä näkemään tai selittämään. Kuitenkin kaikki tämä selittämätön on Jumalan työtä, kaikki se vaikutus, joka ihmiseen saarnassa kohdistuu, on viime kädessä jumalallista vaikutusta saarnan kautta ihmisessä.

Yhtenä saarnan tehtävänä ja vaikutuksena nähtiin uskon synnyttäminen, ylläpitäminen ja vahvistaminen.

Saarnan tarkoitus [on, että] jos on ihminen, joka ei oo kuullut tätä sanomaa niin herättää sitä, herätellä sitä ihmistä, – – uskon herättämistä, mut sitten myös niitä – – jolle tää sanoma merkitsee niin tavallaan vahvistaa sitä uskoa, siis sakramentithan on toinen semmonen äärimmäisen tärkeä – – sen uskon vahvistamisessa ja – – saarna on myös siis, nää molemmat, sana ja sakramentit, niin vahvistaa uskoa... (H4, 1)¹¹¹

Saarnan tarkoituksena on siis herättää uskoa niissä ihmisissä, jotka eivät ole kuulleet sanomaa tai jotka eivät ole sitä vielä vastaanottaneet. Toisaalta samaan aikaan tarkoituksena on myös ylläpitää ja vahvistaa niiden uskoa, joille sanoma jo merkitsee jotain. Mutta pelkästään saarna ei tee tätä, vaan se on yhteydessä sakramentteihin. Molemmat ovat uskoa synnyttämässä ja sitä vahvistamassa. Samanlaista ajatusta löytyy myös siitä, että saarnan tehtävänä on lisätä luottamusta Jumalaan:

[M]ä haluaisin että se [saarna] ois sitä, – – joka synnyttää taikka vahvistaa heissä luottamusta Jumalaan (H5, 1)¹¹²

Usko Jumalaan ja luottamus Jumalaan voidaan nähdä lähes synonyymeina. Saarnan tehtävänä on siis synnyttää ja vahvistaa luottamusta Jumalaan. Lainauksessa näkyy ajatus siitä, että saarna voi ja sen tehtävänä on synnyttää ja vahvistaa uskoa. Erityisesti pietistisvaikutteiselle saarnaperinteelle on tyypillistä korostaa saarnan uskoa synnyttävää merkitystä. Uskon

¹⁰⁹ H6, 4; H7, 1.

¹¹⁰ Palvelkaa Herraa iloiten 2009, 92.

¹¹¹ Suoraan uskon synnyttämisestä puhuvat myös H2; uskon vahvistamisesta H5 ja H6.

¹¹² Luottamuksesta Jumalaan puhuu myös H3.

synnyttäminen ei ole ihmisen ansiota, vaan se on aina Jumalan työtä. Jumala synnyttää ihmisessä uskon ja vetää ihmistä puoleensa. Tärkeintä ei ole se, mitä ihminen tekee, vaan mitä Jumala tekee. Saarnassa tiivistyy siis luterilaisen opin ydin, vanhurskauttamisoppi. Lutherin mukaan jokaisen saarnan tähtäyspisteenä on Jeesus Kristus ja Häneen uskominen. Ihmisellä ei ole juurikaan mahdollisuuksia vaikuttaa omaan uskoonsa, vaan se on täysin Jumalan työtä. Usko on vain Jumalan vaikutuksen alaiseksi tulemistä. Luterilaisuudessa myös saarnan ja sakramenttien yhteys on ilmeinen. Sana ja sakramentit ovat molemmat synnyttämässä ja välittämässä uskoa. Uskon suhteen ihminen ei kuitenkaan tule valmiiksi, ja sitä varten molempia tarvitaan säännöllisesti myös uskon vahvistamiseksi ja uudistamiseksi.¹¹³

[S]aarnan tarkoitus on johdattaa kuulija jotenkin sen Jumalan läsnäoloon (H1, 1)

Saarnaajan tehtävänä on siis toimia johdattelijana, ikään kuin matkaoppaana, jotta ihminen ja Jumala voivat kohdata toisensa. Saarnaaja ei kehoita katsomaan itseään, vaan Jumalaa. Peuran mukaan tämä tehtävä on saarnaajan ja Pyhän Hengen yhteinen: saarnaaja toimii saattajana matkalla kohti Kristusta.¹¹⁴ Molemmat ovat viemässä kuulijoita kohtaamaan Jumalaa matkatovereina.

[S]e on tärkeää että ihmisille puhutaan myös siitä uskosta ja uskon merkityksestä ja Kristuksesta ja armosta, jotta ihmisissä pääsis syntymään se usko (H2, 3)

Saarnassa on kuitenkin puhuttava uskosta ja sen merkityksestä, Kristuksesta ja armosta, jotta ihmisissä voisi syntyä usko. Uskoa on pidettävä esillä, jotta Jumala voi synnyttää ihmisessä uskon. Tässä ajatuksessa on nähtävissä viitteitä Raamatusta, Roomalaiskirjeestä, jossa sanotaan: ”Usko syntyy kuulemisesta, mutta kuulemisen synnyttää Kristuksen sana.”¹¹⁵ Uskon synnyttämiseen tarvitaan puhetta ja sen kuulemista, mutta loppujen lopuksi tuon kuulemisen synnyttää Kristuksen, Jumalan, sana.

[M]ä koen vahvasti niin että se miten saarna vaikuttaa se ei oo vaan saarnaajasta kiinni vaan myös Jumala on siinä tilanteessa mukana ja myös sen tilanteen jälkeen kun se saarna on puhuttu et miten sitte saarna jää vaikuttamaan kunkin elämässä (H3, 1)

Saarnan vaikutus ei ole siis pelkästään saarnaajasta kiinni. Jumala itse on saarnatilanteessa mukana. Jumalanpalveluksen ideakin lähtee siitä, että seurakunta kokoontuu Jumalan

¹¹³ Sirola 1975, 68–69; Peura 2001, 110–114; Palvelkaa Herraa iloiten, 92; Huovinen 2015, 115; Engemann 2011, 439.

¹¹⁴ Peura 2001, 111, Palvelkaa Herraa iloiten 2009, 94.

¹¹⁵ Room 13:17.

läsnäoloon, paikkaan, missä Jumalakin on läsnä.¹¹⁶ Kuitenkaan Jumalan vaikutus ei jää vain tuohon saarnatilanteeseen, vaan Jumalan vaikutus jatkuu senkin jälkeen, kun saarna on puhuttu. Jumalan vaikutus ei ole jokaisessa ihmisessä samanlainen, vaan sama saarna voi saada aikaan monenlaisia vaikutuksia eri ihmisissä. Saarnan vaikutusta ei voida sitoa pelkästään siihen hetkeen ja ajankohtaan, jona se puhutaan. Jumalallista vaikutusta ei ole vain saarnatilanteessa, vaan se jatkuu sen jälkeenkin kuulijan elämässä. Riippumatta saarnan kirjoitusajankohdasta voi Jumala vaikuttaa sen kautta myöhemminkin.

[M]ikä on Jumalan työtä, en mä voi sanoa, sitä ei ehkä aina voi määritellä (H4, 2)

Jumalan työtä ei voi kuitenkaan aina varmasti määritellä. Jumalan työhön liittyy aina mysteeriluonne: varmasti ei voi aina sanoa, mitä Jumala on tehnyt ja mitä Hän on saanut aikaan.

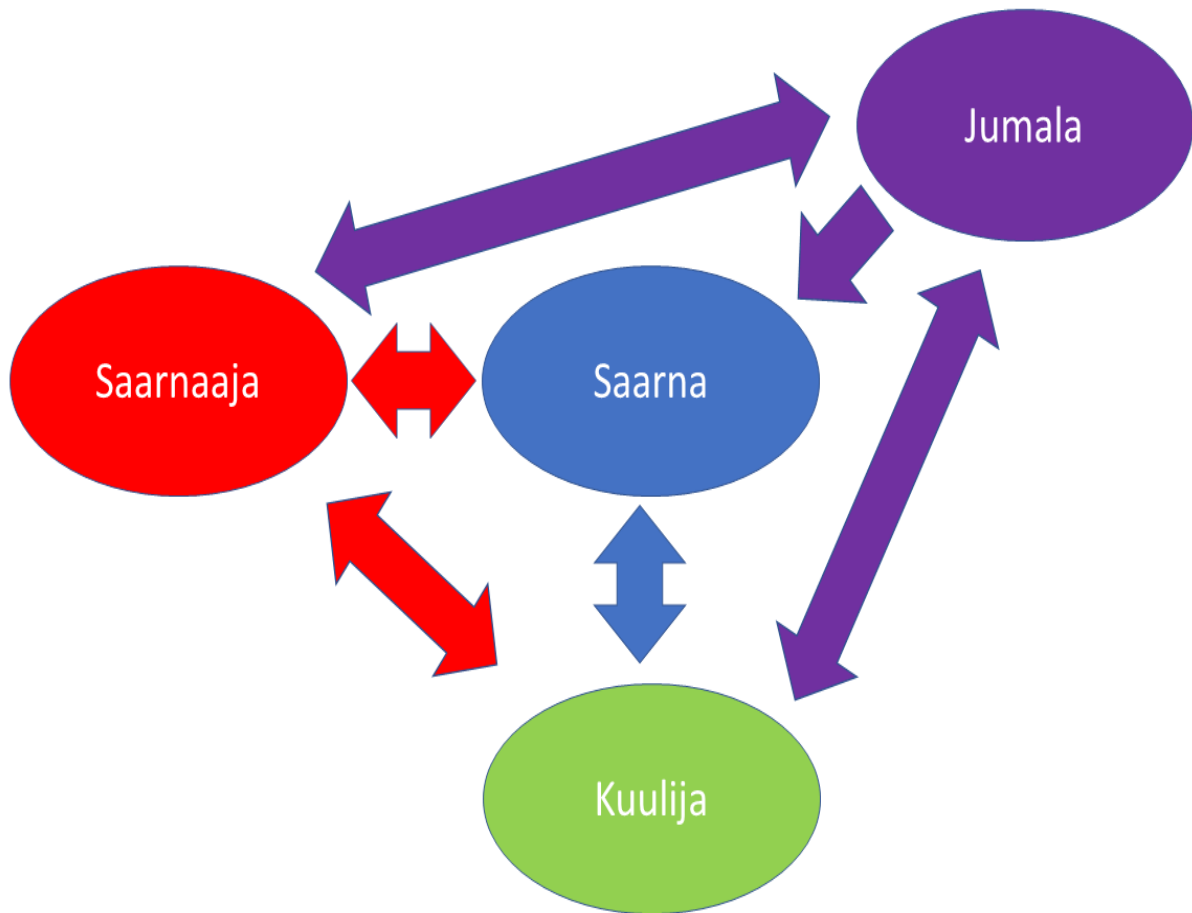
[O]nneks se ei oo pelkästään papeista kiinni, että et mitä se saarna synnyttää ihmisissä, et se ois sit sitä jumalallista puolta, et mitä niissä ihmisissä pääsee silti syntymään, onnistuuko se pappi siinä saarnassaan vai ei. (H2, 2)

Saarnan toimijuus ei ole pelkästään papilla. Se, mitä saarna saa aikaan, mitä ihmisessä pääsee syntymään, on Jumalan työtä. Saarnaajan virheillä tai onnistumisilla, niillä sudenkuopilla, joita liittyy ihmisten väliseen kommunikaatioon ei ole merkitystä, sillä Jumala toimii saarnassa ja sen kautta aivan suvereenisti, eivätkä saarnaajan teot ole saarnan vaikutuksen kannalta merkittävässä roolissa. Onneksi se ei ole pelkästään papeista kiinni.

¹¹⁶ Palvelkaa Herraa iloiten 2009, 1.

6. Johtopäätökset

Kuva 2 Tiivistys saarnan toimijoista

Kuvassa tiivistettynä käsitykset saarnan toimijoista ja niiden keskinäisistä suhteista.

Saarnatilanteessa nähtiin neljä päätoimijaa. Saarnan toimijoina on saarnaaja, kuulija, saarna itsessään sekä Jumala. Saarnaajan ja Jumalan toiminta ilmaistiin kaikkein vahvimmin, mutta myös saarna ja kuulijat mainittiin ja nähtiin toimimassa saarnassa.

Saarnaaja vaikuttaa saarnaan olemalla saarnan kirjoittaja ja puhuja. Saarnan kirjoittamisessa ja puhumisessa painottuu saarnaajan ammattitaito. Saarnan kirjoittamiseen liittyvät valmisteluprosessi, aiheen ja esitystavan miettiminen sekä valmistelu. Saarnan esittämiseen liittyvät tekniset asiat, kuten puheen kuuluminen, selkeä esitystapa ja katsekontakti kuulijoihin. Saarnaaja saattaa myös poiketa saarnanpitotilanteesta siitä, mitä on etukäteen suunnitellut.

Kuitenkaan pelkkä ammattitaito ei riitä, vaan saarnan kautta toimii myös saarnaajan koko ihmisyyys, jolloin saarnaajan elämäntilanne, kaikki kokemukset elämässä eli saarnaaja kokonaisuudessaan on mukana saarnassa. Saarnaaja ei vaikuta pelkästään kirjoitetun ja puhutun saarnan kautta, vaan myös suoraan kuulijaan esimerkiksi käyttämiensä ilmausten, alatekstin eli konnotaation, persoonansa ja olemuksensa kautta. Saarnaajan koko olemus viestittää saarnan sanomaa eli eri saarnaajilla tämä vaikutus on erilainen suhteessa erilaisiin kuulijoihin. Tällöin saarnaajan ihmisyyys viestittää osaa saarnan sanomasta, ja se resonoi helpommin ihmisten kanssa, jotka resonoivat samalla tavalla. Saarnaajan toimijuuteen liittyy myös saarnavirka, kirkon saarnaajalle uskottu tehtävä, joka nähdään liittyvän erityisesti papin saarnaamiseen. Saarnaaja vaikuttaa Jumalan toimintaan saarnassa pyytämällä ja rukoilemalla, että Jumala voisi toimia saarnan kautta. Saarnaaja voi myös omilla toimillaan estää Jumalaa toimimasta saarnan välityksellä, jolloin saarnaaja vaikuttaa Jumalan toimijuuteen saarnassa.

Saarna nähdään myös itsessään toimijana. Saarnassa nähdään yhdistyvän ihmisen ja Jumalan puhe, niin inhimillinen kuin jumalallinen puoli, ikään kuin Kristuksessakin. Saarnassa nähdään myös tapahtuvan olemuksen muutos: se saattaa muuttua inhimillisestä jumalalliseksi sekä näiden yhdistelmäksi. Saarna itsessään siis toimii ja vaikuttaa niin saarnaajasta kuin Jumalasta irrallisena toimijana. Saarnasta puhutaan kolmannessa persoonassa. Saarna voi toimia myös kauan saarnan kirjoittamisen jälkeen.

Saarnassa on mahdollisuus, että Jumala toimii siinä ja sen kautta. Jumala voi ottaa saarnan käyttöönsä. Tämä saarnan käyttöönotto ei perustu saarnaajan sanoihin tai tekoihin, vaan Jumala voi ihmisestä huolimatta ja riippumatta käyttää saarnaa oman toimintansa kanavana, esimerkiksi synnyttäen ja vahvistaen uskoa sekä välittämällä lähes sakramentin tavoin armoa.

Jumala vaikuttaa myös suoraan saarnaajaan, ennen saarnaa, sen aikana ja sen jälkeen. Ennen saarnaa Jumala voi antaa sanoja ja ajatuksia. Saarnan aikana Jumala voi puhua suoraan saarnaajan kautta, ja saarnaajalla olisikin oikeus sanoa: ”Näin sanoo Herra”. Kuitenkin Jumala nähdään suvereenina hallitsijana, joka voi oman tahtonsa mukaan käyttää tai olla käyttämättä saarnaa ja saarnaajaa, puhua tai olla puhumatta saarnan tai saarnaajan kautta. Saarnaaja on myös yksi saarnan kuulijoista, jolloin saarna ja Jumala vaikuttavat myös saarnaajaan kuten muihinkin kuulijoihin.

Kuulijoilla on myös vaikutusta niin saarnaajaan kuin saarnaan. Haastateltavat sanovat ottavansa huomioon kuulijakunnan etukäteen sekä arvioivansa saarnan aikana, miten ja mitä saarnaavat. Tällöin kuulijoiden nonverbaalinen viestintä vaikuttaa sekä saarnan sisältöön että saarnaajan tapaan saarnata. Saarnatilanteessa saarna saattaa muuttua siitä, millaiseksi se on

etukäteen valmistettu. Myös mahdollinen kuulijoiden antama palaute, huolimatta siitä, oliko se kriittistä vai positiivista, vaikuttaa saarnaajaan sekä tuleviin saarnoihin. Kuulijat nähtiin myös toimijoina suhteessa Jumalaan. Jumala voi antaa sellaisia sanoja, jotka koskettavat juuri siihen saarnatilanteeseen tulevia ihmisiä. Näin kuulijat vaikuttavat siihen, millä tavoin Jumala toimii.

Saarna on siis saarnaajan, kuulijoiden ja Jumalan yhteistyön tulos, jossa jokainen näistä rooleista toimii. Toimijoista saarnaaja toimii näkyvästi eniten, mutta haastateltavat eivät väheksy Jumalan toimintaa tai kuulijoiden tärkeyttä saarnan syntymisessä ja saarnatilanteessa. Nämä roolit kytkeytyvät laajemmin kristilliseen oppiin ja teologiaan, ja osaa asioista haastateltavat sanoittavat näiden keinolla ja tähän historiaan nojaten.

Saarnan ja saarnaajien parissa on vielä paljon mahdollisia tutkimuskohteita. Esimerkiksi tämän tutkielman löydöksiä voitaisiin tarkastella määrällisen tutkimuksen kautta ja tutkia, ovatko tällaiset käsitykset saarnan toimijoista yleisiä. Samoin pappien käsityksiä voitaisiin tutkia myös eri teemojen parista ja näin saada kuvaa siitä, miten papit tiettyjä asioita käsittävät. Saarnaajien itseymmärryksen tutkiminen oli mielenkiintoista, mutta välillä hankalaa, sillä samankaltaista tutkimusta ei ole vielä tähän mennessä tehty.

7. Lähteet ja kirjallisuus

7.1. Primäärilähteet

Nimi	Päivämäärä	Kesto	Sivumäärä	Sukupuoli	Vihkimysvuosikymmen
Haastattelu 1	8.11.2018	30min, 31 sek	7	Nainen	1990-luku
Haastattelu 2	13.11.2018	27min, 7 sek	6	Nainen	2010-luku
Haastattelu 3	14.11.2018	21min, 6 sek	5	Nainen	2010-luku
Haastattelu 4	12.11.2018	39 min, 23 sek	8	Mies	1980-luku
Haastattelu 5	8.11.2018	58 min, 25 sek	9	Mies	1980-luku
Haastattelu 6	12.11.2018	42 min, 3 sek	7	Nainen	2000-luku
Haastattelu 7	30.11.2018	1t, 36 min, 49 sek	14	Mies	1980-luku

Litteroidut haastattelut ovat tekijän hallussa.

7.2. Sekundäärilähteet

Alaviitteissä vakiintuneessa käytössä käytetyt lyhenteet:

CA: Augsburgin Tunnustus

WA: Weimarer Ausgabe

AV-aineistot (2016). *Helsingin yliopisto*. <https://wiki.helsinki.fi/display/LASTA/AV-aineistot> (luettu 26.3.2019).

Augsburgin Tunnustus, Suomen evankelis-luterilaisen kirkon Tunnustuskirjat [Helsinki] : SLEY-Kirjat.

Jumalanpalvelusten kirja (2000) *Suomen evankelis-luterilaisen kirkon vuonna 2000 hyväksymä. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkokäsikirja 1*. [Helsinki] : Kirjapaja.

Kansanaho, Erkki (1985) *Kirkon julistus historian valossa*. Raija Vartiainen (toim.) *Saarnaa sanaa – Sananjulistajan käsikirja*. Helsinki : Kirjaneliö, 11–21.

Kirkkojärjestys 1055/1993. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931055>

Kirkkolaki 1054/1993. Annettu Helsingissä 26.11.1993.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931054>

Palvelkaa Herraa iloiten – Jumalanpalveluksen opas (2009).

- Pflugfelder, Ehren Helmut (2015) Is No One at the Wheel? Nonhuman Agency and Agentive Movement. Paul Lynch & Nathaniel Rivers (toim.), *Thinking with Bruno Latour in Rhetoric and Composition* Carbondale: Southern Illinois University Press, 115–131.
- Piltz, Anders (1993) Mässan i Linköpings stift omkring år 1450. Sven Helander, Sven-Erik Pernler, Anders Piltz & Bengt Stolt, *Mässa i medeltida socken Skellefteå* : Artos bokförlag, 13–54.
- Raamattu 1992. *Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos*. [Helsinki] : Suomen Pipliaseura.
- Seurakuntajako (s.a.). *Helsingin Seurakuntayhtymä*.
<https://www.helsinginseurakunnat.fi/artikkelit/seurakunnat> (luettu 6.10.2018).
- Stola (s.a.). *Aamenesta öylättiin - kirkollinen sanasto*.
<https://evl.fi/sanasto/-/glossary/word/Stola> (luettu 21.2.2019).
- Transkriptiot (s.a.). *KvaliMOTV*.
<https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/transkriptiot.pdf> (luettu 26.3.2019).
- Vuositolasto 2017 (2018). *Kirkko Helsingissä*.
https://www.helsinginseurakunnat.fi/material/attachments/Ivt3wLwql/vuositolasto_2017.pdf (luettu 26.3.2019).
- Weimarer Ausgabe (s.a.). *Martin Luther*.
<http://www.lutherdansk.dk/WA/D.%20Martin%20Luthers%20Werke,%20Weimarer%20Ausgabe%20-%20WA.htm> (luettu 26.3.2019).
- Yleinen seurakuntatyö (s.a.) *Suomen evankelis-luterilainen kirkko*.
<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp2?open&cid=Content3E4639> (luettu 26.3.2019).

7.3. Kirjallisuus

- Engemann, Wilfried (2011) *Einführung in die Homiletik*. Tübingen : Narr Francke Attempto Verlag GmbH (1. painos 2002).
- Fiske, John (1990) *Introduction to communication studies*. London : Routledge. (1. painos 1982).
- Hirsjärvi, Sirkka & Helene Hurme (2001). *Tutkimushaastattelu : Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki : Helsinki University Press (1. painos 2000).
- Huovinen, Eero (2015) *Saarna?* Helsinki : Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Hänninen, Veli-Pekka (2001) Saarnan käsikirjoitus. Jari Jolkkonen, Simo Peura & Osmo Vatanen (toim.), *Saarnan käsikirja*. Helsinki : Kirjapaja Oy, 203–216.

- Joenperä, Ann-Maarit (2013) *Jumalan lapset Isän sylissä: narratiivinen tutkimus jumalanpalveluksen merkityksellisyyden rakentumisesta kirkossakävijöille Tuusulan seurakunnassa*. Helsinki : Diss.
- Komulainen, Hannu (2001) Saarna on seurakunnan yhteinen asia. Jari Jolkkonen, Simo Peura & Osmo Vatanen (toim.), *Saarnan käsikirja*. Helsinki : Kirjapaja Oy, 147–165.
- Kotila, Heikki (2000) *Liturgian lähteillä*. Helsinki : Yliopistopaino.
- Kotila, Heikki (2001) Saarna kirkon perinteessä. Jari Jolkkonen, Simo Peura & Osmo Vatanen (toim.), *Saarnan käsikirja*. Helsinki : Kirjapaja Oy, 27–40.
- Kupiainen, Antti (2002) Kuka saarnaa? – Saarnaajan persoonan vaikutus saarnan kokemiseen. Liisa Lampela-Kivistö (toim.), *Uskonto ja viestintä – Käytännöllisen teologian laitoksen vuosikirja 2002*. Helsinki : Yliopistopaino, 123–132.
- Mikkola, Matti (2001) Saarna syntyy rukoillen. Jari Jolkkonen, Simo Peura & Osmo Vatanen (toim.), *Saarnan käsikirja*. Helsinki : Kirjapaja Oy, 133–145.
- Parvio, Matti (1985) Suomalaisen saarnan kehitysvaiheet. Raija Vartiainen (toim.), *Saarnaa sanaa – Sananjulistajan käsikirja*. Helsinki : Kirjaneliö, 22–38.
- Peura, Simo (2001) Saarna ”ajaa” Kristusta. Jari Jolkkonen, Simo Peura & Osmo Vatanen (toim.), *Saarnan käsikirja*. Helsinki : Kirjapaja Oy, 93–117.
- Pihkala, Juha (1996) Elävä saarna elävässä messussa. Kari Salonen (toim.), *Mikä messu! Näkökulmia uudistuvaan jumalanpalvelukseen. Kirkon tutkimuskeskuksen sarja A nro 67*. Tampere : Kirkon tutkimuskeskus, 121–135.
- Pleizier, Theo (2010) *Religious Involvement in Hearing Sermons – A Grounded Theory Study in Empirical Theology and Homiletics*. Delft : Eburon Academic Publishers.
- Puro, Jukka-Pekka (1996) *Johdatus puheviestinnän teorioihin*. [Helsinki] : Gaudeamus.
- Puro, Jukka-Pekka (1998) *Retoriikasta saarnaan – Tutkimus seurakuntasaarnojen retorisesta vaikuttavuudesta. Kirkon tutkimuskeskuksen Sarja C nro 55*. [Tampere] : Kirkon tutkimuskeskus.
- Ryökäs, Esko (2011) *Aito ja eheä – Konteksti- ja kommunikaatiohomileettinen teoria*. Joensuu : Itä-Suomen yliopisto.
- Sariola, Yrjö (1975) *Johdatus homilettiikkaan*. Helsinki : Oy Gaudeamus Ab.
- Sariola, Yrjö (2001) Saarna jumalanpalveluksessa. Jari Jolkkonen, Simo Peura & Osmo Vatanen (toim.), *Saarnan käsikirja*. Helsinki : Kirjapaja Oy, 11–26.
- Torkki, Juhana (2006) *Puhevalta – Kuinka kuulijat vakuutetaan?* Helsinki : Otava.
- Tuomi, Arvi (2001) Saarna nykyajassa. Jari Jolkkonen, Simo Peura & Osmo Vatanen (toim.), *Saarnan käsikirja*. Helsinki : Kirjapaja Oy, 41–53.

Tuomi, Jouni & Anneli Sarajärvi (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki : Tammi (Ensipainos vuonna 2002).

Yeung, Anne Birgitta (2006) Uusi urbaani uskonnollisuus? Marjo-Riitta Antikainen, Esko M. Laine & Anne Birgitta Yeung. *Kaupunkilaisten kirkko – Helsinkiläisten ja seurakunnan kohtaamisia kuudella vuosisadalla*. Helsinki : Otava, 161–205.

Liitteet

Liite 1

Hyvä Etunimi Sukunimi,

Opiskelen teologiaa Helsingin yliopistossa ja teen yliopistonlehtori Johan Bastubackan ohjauksessa maisterin opintoihini kuuluvaa tutkielmaa. Työni aihepiirinä ovat *Helsingissä työskentelevien Suomen evankelis-luterilaisten kirkon pappien ajatukset saarnasta ja saarnaamisesta*.

Haastattelen neljältä eri vuosikymmeneltä papiksi vihittyjä. Toivon, että olette halukas osallistumaan haastatteluun loka-marraskuun aikana, teille sopivassa paikassa ja ajankohtana. Haastatteluun olisi hyvä varata aikaa noin tunti. Haastattelu suoritetaan yksilöhaastatteluna ja se nauhoitetaan.

Nauhoittamisen jälkeen haastattelut litteroidaan. Aineisto käsitellään anonyymisti siten, että tutkimusraportista ei voida tunnistaa yksittäisiä henkilöitä. Aineisto tuhoetaan tutkimuksen jälkeen. Voit milloin tahansa vetäytyä tutkimuksesta.

Ystävällisin terveisin,

Ilmo Liimatta

Teologian ylioppilas

Toimin Ilmo Liimatan tutkielman ohjaajana. Voit tarvittaessa kääntyä puoleeni kaikissa tutkimukseen liittyvissä kysymyksissä.

Johan Bastubacka

Käytännöllisen teologian dosentti, yliopistonlehtori, Helsingin yliopisto

Liite 2

Saarnan teologia

Mitä saarna on?

Mikä on saarnan tarkoitus?

Mitä tarkoittaa, että pappeus on saarnavirka?

Mikä saarnassa on inhimillistä?

Mikä saarnassa on jumalallista?

Mikä saarnassa on tärkeää? (Miksi?)

Mikä saarnassa on epäolennaista? (Miksi?)

Mistä olet saanut ajatuksesi saarnasta?

Saarnan käytäntö

Milloin koet onnistuneesi saarnassa?(Miksi?)

Milloin koet epäonnistuneesi saarnassa? (Miksi?)

Miten saarna vaikuttaa kuulijassa? (Miksi ajattelet näin?)

Miten valmistaudut saarnaan?

Miten valitset saarnaan aiheen/sen punaisen langan?

Minkälainen saarnan suhde jumalanpalveluksen muihin osiin?

Mistä olet saanut mielestäsi vaikutteita saarnaamiseen (muiden neuvot, saarnaoppaat?)

Miten saarnassa näkyy yhteiskunnallinen ulottuvuus? (Mikäli vastaaja ei ole vastannut aikaisemmin)

Havaihduitko haastattelun aikana jostakin omasta ajatuksestasi suhteessa saarnaamiseen?